

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... .. frt 10.—

Félévre ... .. » 5.—

Negyedévre ... .. » 2.50

Egyes szám ára 20 kr.

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII. ker., József-körut 44. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

—☉— Budapest, augusztus 30. ☉—

Krónika.

— aug. 28-án.

A viharfecske.

Igy nyár utolján, midőn a fürdőző, nyaraló nyárs-polgár és a parasztos gólyamadár lelkében egyszerre fölülkerekedik a költözködés vágya, midőn a parasztkunyhók tetői és a színes falusi nyaralók szobái kezdenek elnéptelenedni, egy apró, fekete madár szokott végig-suhogni a mi szép Budapestünk utczáin. Kigyózó, hullámos ívekben végzi körfutását, bekopog minden ablakon, befordul minden kapuba. Az egyszerű emberek, a kik látják, csak annyit mondanak: »Eső lesz, nyugtalankodik a fecske.« De ha ott kering a szép dunaparti palota körül, a hol mindennap a legokosabb emberek szoktak összegyülekezni, valóságos pánik támad közöttük. A nyugtalanság néha a legnagyobb rémületig fokozódik, általános fejtelenség közt dobják el a papírjaikat: »A viharfecske! — Meneküljön, a ki tud!«

Ez a viharfecske egyszerű, fekete kis fecskemadár. Édes testvére annak az egyszerű, fekete kis madárnak, mely kapuink alján rakva fészket, mint a béke kedves jelképe, szívesen látott vendégünk egész nyáron át. Tudjuk róla, hogy nem ő csinálja a tavaszt, de mivel a tavasszal egyetemben köszönt be hozzánk, kedves és szent minekünk. De az a másik! Az augurok vihart jósolnak nyugtalan izezéséből, rettenetes vihart, mely nem fákat tépdés, hanem embereket dönt le, villámlásról és dörgésről szól rémlátásuk, mely mellett véres aratása van a halálnak.

Év év után ez a viharfecske mindig ugyanabban az időben riogatja az embereket. Emlékszem az első megjelenésére is. Egy borongó, esős augusztusi napon volt, mikor először hallatszott baljóslatu szárny-suhogása. A »Kölner Zeitung« füstös eresze alatt volt a fészke, a honnan végig surrant egész Európán, lázba és ijedtségbe ejtve a legutolsó kunyhó lakóját is. Akkor terjedt először híre annak a fenyegető felhőgomolyodásnak, mely északi és keleti határainkon összegyülemlik. A dunaparti palotában hanyatt-homlok egymás nyakán keresztül buktak az emberek és a parasztviskókban sirva sütögetett az anyóka hamupogácsát katoná fiának. Aggódásban találta a reggel, aggódásban az este széles ez országot. Kiköszörülték a kárdokat, töltögették a puskákat. »Mindnyájunknak el

kell menni.« S az aggasztó, sötét hírek csak úgy kergették egymást, egy-egy távoli villanás volt mindegyik és Berlinben nagyot dörgött utánok egy mély mellhang. Tenger pénzeket öltünk gyilkoló szerszámokba, remegve, hogy kitör a vihar, mielőtt a puskánk töltve van.

Az augurok meg folyton résen állottak. Minden fekete pontjában a láthatárnak vészes felhőt láttak és csak úgy suhogtak a levegőben a viharadarak. Bámulatos éleselműséggel számították ki, mikor lesz az a felhő túltelítve elektromossággal és mikor, hol csap le az első villám. Leírhatatlan az az izgalom, a mely az embereket gyötörte. Hozzá képest a véres kard körülhordozásának hatása elenyésző, csekély emóció volt. Oda adtuk a gyerekeket és az aggastyánokat is katonáknak és magunk is beállottunk katoná-iskolába, népfölkelőnek. A viharfecske meg csak keringett, kóválygott, és ügyes fecskecsőrével csapkodott jobbra-balra, bogárcák után.

»Háboru lesz!« Ezt szívtuk magunkba a levegővel és nem tagadta senki, hogy remeg a gondolatától. A harci babér régóta megszűnt a férfi-homlok legfőnségesebb díszé lenni, más babérokért küzdünk mi mostanában. Aztán a jelen háborujához képest valóságos katonásdi játék maga a harminczéves háboru is. Az emberi szellem megfeszítette összes erejét, hogy a pokoltól ellesse a gépcsinálás titkát. És készített olyan öldöklő gépeket, hogy a pokol is megirigyelte érte. És egész vagyoni és nemzeti létünk van föltéve ama kockára, úgy hogy mig csak lélekzeni tudunk, a harcot nem szabad abbahagynunk. Az utolsó patronig, az utolsó emberig, folytatni kell a tusát és jaj annak, a kinek hamarabb fogy el a puskapora.

Év év után ugyanaz a viharjóslás. Év év után mindig komolyabbá válik az augurok szava, mindig komorabbá homlokukon a redő. Minél több év pörög le az idő orsóján, annál közelebb érünk a katasztrófa időpontjához; annál tökéletesebbek a puskáink és annál több a puskaporunk. A krízis elkerülhetetlen, elébe sodor benünket az idő ellenállhatatlanul.

De csodálatos! — Minél sötétebbé válik a láthatár, minél határozottabbakká a jóslatok, annál közönyösebben nézi az istenadta nép a viharfecskeké czikázásait. »Eső lesz!« jósolják ők maguk is, de nem értenek alatta más esőt, mint amely ellen az embert megvédi egy lyukas esernyő is. S a dunaparti palotában az emberek idegesek és ijedősek ugyan még, de nem tekintik a viharfecskeét egyébnek, mint oly elemnek, mely az árfolyamokat befolyásolja. A háboru, a rettenetes, gyilkos háboru megszűnt

az embereket lázba ejteni, mert pusztá hang lett belőle. Oly sokat és gyakran emlegették előttünk, hogy megszűnt fantáziánkra hatni. E hang hallatára nem gyulladnak ki már bennünk a véres képek, nem halljuk többé a bömbölő ágyudörgést. A háboru, megszokott pusztá szó, mely alatt már nem értünk semmit. Nem ijedez tőle már csak az, a ki jósolgatja. A farkassal való ijesztgetés meséje ismétlődött óriási nagyításban és azzal a különbséggel, hogy a modern pásztor nem pusztá játékból ijesztgette békés társait, hogy: »jön a farkas!«

A viharfecske kóválygása mellett ültek mindig össze a tágabb haza bölcsei és szavaztak meg rengeteg összegeket a vész föltartóztatására. S alig hogy megvolt a mesésen sok pénz, kitisztult a láthatár és az augurok könnyebbülten mondogatták: »csak közönséges tavaszi fecske volt, az pedig békét jelent.«

Ha valami idegen csillagról vetődnek hozzánk egy ember és hallana bennünket a háboruról beszélni, azt hinné, hogy az embermészárlás mindennapi foglalkozásunk. Olyan utólérhetetlen flegmával ejtjük ki ezt a szót és állítjuk fiainkat a katonasor alá, mintha a lovagkor eszmevilága volna a mienk is. Pedig ha majd valamikor újra hallatszik az augurok szava, tán kissé remegőbben, mint eddig, hogy: »Jön a farkas!« a levegőben sűrűen, sikoltva suhognak a viharfecskek, a láthatáron dörög és villámlik valami, mily óriási következményekkel járhatna majd az a megszokás, az az eltompultság a háboru fogalma iránt! Ha kinyitjuk majd lyukas esernyőnket és egy bomba szakad rajta keresztül a fejünkre, ha ezek a pokolgépek éles patronokat fognak szórni és az ásitó ágyutorkok kiokádják halállal bélelt töltelégeiket, menyire meg leszünk mi lepelve, hogy a háboru ilyen iszonyatos valami. És nem fogjuk érteni, hogy ily rettenetes dologról telt pezsgős poharak mellett, vig társaságban nyilatkoztak a fejedelmek és szellemeskedő, incselkedő hangon szóltak a vezérczikkek! És az augurok is talán úgy fogják találni, hogy a hadi budgetet kevesebb költséggel is lehetett volna megszavaztatni.

Vigyázzatok, atyámfiai, daczára annak, hogy augurok jósolják, mégis csak lesz háboru!

Semper.

Mi az ember?...

*Mi az ember? Tenger cseppje,
Mit a szélvész felkapott,
Harmat, ha virág kelyhébe —
Sár, ha porba hullatott.*

*S hogy mi volt e percznyi létben,
Percz multával egy neki:
Szél viharja, tenger árja
Elsodorja, elnyeli.*

Kisfaludy Atala.

Cigarette-tárczára.

*Három édes kedvenczem van nekem,
Az első: két mélységes barna szem.
Csodás két szem, oh hol van párja még?
Benn holdfény reszket, villám tüze ég.
Most lány szelid, miként a nyári éj,
Majd csupa tűz és büszke szenvedély,
És hű, igaz, mint fenn a csillagok,
Ha bársonyosan, mélán rám ragyog,
Utamon bármi sok tövis leszen,
Csak te kövess örökké drága szem!*

*A második — sok szó megrójjá bár: —
Te vagy, te habzó, gyöngyöző pohár!
És a pohárban az aranynedű,
Világos, könnyű, kissé keserű,
Fehér tajtékban áll meg rajt a hab,
Benne aranyos szikrák játszanak.
Rózsás tüztől nyájas kedv fog el,
A gondot és bút vigság váltja fel,
Kedves vagy nekem — sok megrójjá bár —
Arany nedűvel gyöngyöző pohár.*

*S ha már megívva a pohár pihen,
S bájosan hunyva a két barna szem,
Álom lebegvén pillái felett,
Jöjj kedves illatoddal cigarette!
S kékes párába eltakarva szinte
Értem, hogy mi a dolce-far-niente!*

Szalay Fruzina.

N a c h e t.

— Tanulmányfő. —

Irta: KÓBOR TAMÁS.

Most délután négy órakor, ha ezt a lap papírost elpusztítom, Nachtet az ő nyomoruságos pajtájában ül az ő mosatlan szalmazsákján és áhitattal bujja a talmudot. Hogy én ezt itt Budapesten, kétszáz kilométernyire Bonyhádtól, olyan pontosan tudom, az onnan van, mivel Nachtet életmódja nap-nap után változatlanul ugyanaz marad. Délután a talmudot bujja, este tízig házról-házra jár az ő gitárjával, aztán pedig betér a korcsmába, a honnan éjfélután istenesen berugva kidobják. Innen a város egy szűk sikátorába vánszorog, ahol egy pókhálós, fekete ablakon bekopogtat.

— Zsófi, még sem jössz? Itt a Messiás és feleségül akar venni.

Abban a házban már tíz év óta nem lakik senki.

Onnan aztán haza tántorog az ő nyomoruságos vaczkához, gyertyát gyújt, földhöz vágja a gitárját, kikönyököl az ablakon és énekel istenkáromló, vad nótákat, förtelmes gúnydalokat, amikért reb Seckel, az orthodox rabbi, kitiltotta őt a templomból. Mikor aztán a köhögés véget vetett az istenkáromlásnak, nagyot üt reszkető öklével az ablak párkányára és beleordít az éjszakába.

— Nincs isten, reb Seckel, én mondom azt, a Messiás, aki nem tudom megváltani a világot, mivel nincs isten.

Ezzel ledől az ő piszkos ágyára és alszik másnap délig.

Hogy a bonyhádi rendőrség az ő éjszakai garázdaságait elnézi, annak két oka van. Először, mert Nachtet örült, tehát neki minden szabad, másodsor, mert olyan rekedt hangja van, hogy az ő rikoltozásából, istenkáromlásból még a macska is alig hall valamit, mely közvetlenül az ablaka fölött, a háztető ereszében dorombol.

Egy jó vacsora után láttam őt először. Holdas este, a verandán ültünk, és vígan összecsaptuk a vörösboros poharakat, midőn alatt gitárhangok pendültek meg. Szakgatottan, idegesen búgtak össze a húrok, mint valami harci induló ütemei, miket a szél nagy távolságból hord felénk. Aztán valami sajátságos suttogás, mint amikor valaki egy üveglapra lehel, vegyült a húrok recsegésébe.

— Közelebb, Nachtet, — kiáltott le a gazdám, egy kegyetlen orvos, aki előbb összeszidja betegeit és csak azután gyógyítja meg. — Kár minden hangért, amit nem hallunk.

És ekkor megjelent a lépcsőfokon Nachtet.

Erről az emberről meglepedkezett a jó isten. Adott neki lábakat, melyeken nem tud megállani, kezeket, melyek reszketnek. Adott neki két sárga szemet, melyek a sötétben világítanak, de alig látnak. Félapoczkája kidudorodik, félválla lefelé áll, valószínűleg az a könnyű hangszer, mely rajta lóg, nyomta így le. És az aszott, sárga arcot bozontos, czafatos fehér szakáll veri föl, mint ugar, feketésen a piszoktól, tüskésen a szárazságtól. Egy esőmosta s szintelen kalap inog fésületlen, sűrű haján és egy sárga, hosszú kabát csapkodja két oldalt izmatlan czombjait. S amint ott állt előttünk, az irgalom provokációja, az egész társaság dörgő kaczagásba tört ki. Magam is velük nevettem.

És halkán, alig hallhatóan vergődtek ki mellől a hangok:

Nachts um die zwölfte Stunde
Entsteigt der Tambour dem Grab.

— Hangosabban, Nachtet, kár azzal a szép hanggal ugy takarékoskodni.

Ugyan olyan tempóban folytatta. Mellbeteg, hörgőhangok voltak, melyeken azt a borongó, harcias balladát énekelte, amelyben a holt tambour dobolására egymásután riadnak föl sirjaikból az elesett katonák. És Nachtet az ő görnyedt, aszott alakjával maga is kísértet volt, amint a veranda fehérítő sarokkövére támaszkodott, mint a sarkkövére dülő vén tambour. Közben dübörögtek az ő gitárja húrjai, tompán, mintha repedt dobot üténének.

— Elég ebből, Nachtet, halljunk valami mást!

Nachtetnek azonban nem lehet parancsolni. Mint a fölhuzott óra, végig pörgeti az ő egyhangu tiktakját:

Nachts um die zwölfte Stunde
Entsteigt der Marschall dem Grab.

Hörögte a nótáját, mind a tizenkét strófán keresztül, s midőn a végére ért, kezdte az elején. Hogy vége szakadjon, oda nyujtottak neki egy pohár bort.

— Igyál, vén lantos, ilyet még sosem ittál.

Még háromszor-négyszer kapott a húrokba, aztán lejárt az óra.

Bambán nézett a feléje nyujtott pohárra, aztán leeresztette a gitárját.

— Éhomra nem iszom, mormogta, s újra fölkapta hangszerét.

— Kegyelem! kiáltott az orvos és fölkapott egy tál ételt s odanyujtotta neki.

— Nem eszem, amit ti főztök.

— Van isten, Nachtet?

— Nincs, de nem eszem tréfi tálból.

— Nos, akkor áldjon meg az isten mind a két kezével. Ne mondd, hogy sohse volt jó dolgod.

Adott neki egy forintot.

Nachtet szó nélkül, lomhán zsebre gyúrte és sietett le a lépcsőkön.

— Megállj Nachtet, halottad-e már? — A Loebli Zsófi ikreket szült A hatodik pár. Hallottad?

Egy pillanatig még ott lebegett az elvadult fő a lépcsőzet fölött.

— Megverte az isten tizenkét gyerekkel, — hörögte, aztán eltűnt.

*

Nem is olyan régen volt, midőn Nachtet fésületlen fehér szakáll helyett: fésületlen vörös szakállt viselt. Valami csunya betegség már gyerek korában ragyavalt verte ki az arczát és nagy, égő piros szeplőfoltok járultak még hozzá mesés rutságának színesítéséhez. Mindenki csak úgy hívta, hogy a vörös Nachtet és nagy jóakarója volt az, aki csak ragyaverte Nachtetnek szólitotta.

Valahonnan Galicziából szakadt Bonyhádra, ahova reb Seckel tudós és szent hire csalogatta. Reb Seckel a szent férfinak mintaképe. Valóságos aszkéta és annak neveli kétszáz tanítványát is. A tisztelet bizonyos nemével néztem a szűk udvaron csoportosuló bócherekre, akiknek arczáról lekiált a nélkülözés, amint négyesével, ötösével összebujnak és hevesen, lármázva, éneklően vitakoznak talmudikus dolgokon. Ez az ő pihenőjük. S vannak köztük tiz-tizenkét éves gyerekek is, és ezek a legszenvedélyesebb vitakozók. Valami átszellemült és mégis bágyadt, bamba kifejezés ül az arcukon és a legtöbbnek a szeme vörösre gyuladt. Éjjel-nappal egyetlen fogalommal évelődnek és ezen a fogalmon rajongó lelkesedéssel csüngenek. Kegyelemkenyéren él valamennyi és koldusnak nevelődik valamennyi, de azért buzgóan vájják be magukat a szent könyvekbe és büszkén lenézik az »amhoorecz«-et,* még ha százezrekkel rendelkeznek is.

Nachtet egyike volt a legbuzgóbbaknak. Sohasem aludt. Könyv fölé hajolva töltötte éjszakáit s ha szeme nem láthatta már a betűket, akkor képeket látott. Túlcsigázott érzelmi fantáziája volt. Elképzelte magának az édent, istent, a prófétákat s közbe mindig egy nőalak is kigyulladt képzeletében, izgatva, ostromolva őt. Nem volt határozott formája annak a női jelenésnek, a bonyhádi lányok mindegyikéből volt benne egy-egy vonás. Ez a jelenés erősen küzdött Nachtet lelkében az istenség képével. Lányokkal szemben gyáva volt és bátortalan és nem csoda, hisz gúny tárgya volt az ő rőt csunya pófája, de ha így éjszaka körülötte rajzottak a kísértő hallucinációk, Nachtet egy vakmerő fenevad volt. Akkor ő dühvel magához ölelte és agyonharapta őket.

Fejtífuszba esett. Egy szegény zsidó családnál lakott, mely isten irgalmából ápolta őt. De irtózatos volt Nachtet az ő lézában. Egyre marcangolta a nőket és beszélgetett istennel. Midőn sok hónap múlva aztán tisztult a feje, ott találta ágya mellett Zsófit, az ő házigazdája legidősebb leányát. Nachtet fogalma szerint angyal. Nézte a lányt, amint az jólélekkel, barátságosan rakta a fejére a hideg borogatásokat és egészen ellágyult a lelke. A betegeknek, mivel folyton gyöngéd bánásmódban részesülnek, nagyot nő az önérletük. Így Nachtet is, tele háladatossággal és szerelemmel, egy este megfogta Zsófi kezét:

— Zsófi, eljössz-e hozzám feleségül?

A leány hangos kaczagásba tört ki.

— Már mint én? — Már mint te hozzád? —

Hiszen te olyan csunya vagy, hogy miattad a Messiás

* Mítveletlent.

Idegen világból.

— Barangolás a havasokon. —

sem jöhet el, hogy mehetne hozzád egy leány? — Aztán van már nekem vőlegényem: a Loeb Mórincz.

Nachetnek a fejébe tódult az a kevés vér, ami még benne keringett. Megszorította a leány karját, hogy az segítségért kiáltott.

— Verjen meg az Isten tizenkét gyerekkel, ordította, aztán visszaesett önkivületébe.

Három hónap mulva a kórházban tért magához. Felgyógyult annyira, hogy a kórházat elhagyhatta és ment reb Seckelhez.

— Reb Seckel, mondotta neki, nekem megjelent Mózes próféta és megbizott velem, hogy váltsam meg a világot. Én vagyok a Messiás.

Reb Seckel föltekintett a könyvből, melybe el volt merülve és nyugodtan azt mondta:

— Tudom már. Hallottam az orvostól, hogy megbolondultál. Eredj dolgodra.

Nachet iszonyu dühbe jött.

— Hát ha nem hiszed, majd bebizonyítom, mint Mózes Faraónak, hogy az egyetlen isten küldötte őt. Látod itt ezt a deszkát? Hát azt mondom, hogy legyen belőle Tóra és Tóra lesz belőle.

Erre motyogott valamit héberül, amit reb Seckel sem értett. Aztán leste, leste, de hogy a deszka folyton csak deszka maradt, nagyot hörgött és a földhöz vágta.

Égesd el a könyveidet, reb Seckel. Nincs isten, különben segítene az ő Messiásának.

Azóta éli az örült, gazdátlan életét. Egy vén vándorkoldusnak adott szállást, aki meg is halt nála. Tőle örökölte a gitárt is, a tambur-balladát is. Ezzel adja meg az ő koldulásának a módját. Azok a különféle örültségek, melyek benne kifejlődtek, mind békésen, függetlenül élnek benne, mindegyiknek meg van a maga órája. A legkönnyebb benne a Zsófihoz való szerelme. A szegény már régóta törődött, összeaszott, nyomorgó Loeb Mórinczné. S mintha csak fogott volna rajta Nachet átka, mindig ikrekkel ajándékozta meg az ő keservesen boldog urát.

— Mégis csak van isten, — mondotta Nachet egyszer reb Seckelnek. — Megverte a Zsófit tizenkét gyerekkel. Mégsem hiszed, hogy én vagyok a Messiás?

Reb Seckel meg ravaszul hunyorgott az ő apró szemeivel és azt válaszolta:

— Ha Loeb Zsófi nem kap több gyereket, akkor elhiszem.

A rákövetkező évben Loeb Zsófi ismét ikreket szült.

Egyetlen cselekedetét nem szokták dicsérni a holtaknak, pedig ez az egy oka minden dicséretnek: az, hogy meghaltak.

Stendhal.

Ha a nép valakinek szobrot akar emelni, sohasem találja elég nagyknak a márványt; de ha valakinek a szobrát össze akarja törni, sohasem találja elég kicsinyeknek a darabokat.

Edmond About.

Az asszonyok olyanok, mint a tenger hullámai: mindig ugyanazok, sohasem hasonlóak.

Daniel Dar.

A háladatlanság olyan, mint a sivatag, mely föliszsa az esővizet: cnyeli és nem ad érte semmit.

Taieb-Bey.

A párizsi élet élesíti az embereket, mint a köszörűkő a kést, fölemésztí őket.

Cherbuliez.

Erdélyben vagyunk s így havas alatt nem kell égből meredő, örökösen hóval fedett gletschereket képzelni, ép úgy mint »udvari cseléd« alatt sem szabad itt mindjárt ő felsége szolgálra gondolni, mert udvari cseléd bármelyik falusi birtokos ur cselédje, esetleg egyetlen mindenese; havas pedig minden magasabb hegy, melyen megterem alább a lombos erdő, feljebb a fenyő, a pisztrángos hegyi patak, a maczkó, a málna és az oláh ember.

És ezek az elnevezések oly régiek, hogy tisztán csak szokásból és nem nagyzási hóbortból használják.

Aztán mit bánom én, van-e augusztusban hó a tetején vagy nincs? magasabb-e pár száz méterrel vagy alacsonyabb? legitim »havas«-e vagy illegitim? mikor olyan szép, olyan érdekes, olyan kedves hely s olyan jól el lehet ott tölteni az időt.

Majd két órája jöttünk már folyton, erdővel fedett magas hegyek között rohanó patak mellett, a legszebb vidéken, — mikor felértünk az *-i részvénytársaság fűrésztelepéhez.

Már előre rosszul esett a gondolat, hogy itt, ezen a csendes, szép, regényes vidéken, hol csak legelő marhákat és marhákat legeltető oláhokat látni, s hol annyira »nur für Natur« van az ember hangolva — még itt is egy részvénytársaság kerüljön utunkba, pedig hát e részvénytársaság nélkül aligha haladhatott volna kocsink oly pompás chausséen, s ha itt is — ott is felborulástól kelle félnünk, bizonyosan nem lett volna kedvünk hátradőlve a kényelmes landauerben ábrándozni a természet szépségeiről.

Hanem azért mégis bántott volna, ha megérkezve azon a szép ős vidéken legelőszőr is a részvénytársaság cégétábláját pillantom meg s esetleg — ki tudja? — odább még egy Van Houten cacao hirdetést is. No de ez nincs így; abban a szűk völgykatlanban, melyet körülállnak az erdős hegyek, melyen keresztül zúg a havasi patak, — egy kis vadászkastély forma épület áll s távolabb csak a nagy deszka-rakások árulják el, hogy itt ipart is úznek.

A ház igazi erdei lak, nagyon originálisan építve, földszintje terméskőből, emeletje ágakból és mohából. Oly szép, hogy beillenék erdészeti pavillonnak valamelyik országos kiállításra. — Benne lakik a telep felügyelője nejevel. Áldott jó lelkű öreg pár ember, — úgy élnek mint Philemon és Baucis s olyan kedves vendégszeretettel fogadtak, hogy soh'sem fogom elfelejteni.

A hegyoldalon itt-ott egymástól jó távol, fent a magasban faházakban lakik a havasi oláhság. Megáll az ember esze, ha nézi, hogy miképen lehetett oda építkezni, s hogy képes ott emberi lény meglakni?! Pedig ott laknak télen-nyáron s oly könnyűséggel járják a nyaktörő utakat, mintha sima boulevard volna.

Láttunk utközben egy öreg oláht, ki havasi lován jött, megdicsértük a borzas kis állatot s ez végtelen jól esett gazdájának, s mindjárt át is ugratott egy árkot, megmutatva, hogy így is tudnak ők ketten. — Pedig mi az az ugratás és minden egyéb ló tudomány ahhoz, a mit ez a kóczos kis ló produkált, még mielőtt parázni akart vele gazdája. Egy szörnyen meredek oldalról ereszkedett le, mikor először megpillantottuk, a kövek gurultak előtte, ha hozzájuk ért, s a ló óvatosan haladt lefelé, első lábával előbb megpróbálva minden követ, mielőtt ránehezedett volna. Gazdája csak ült a hátán s látszott, hogy egészen a lóra bizza magát, mint a ki kettőjük között az okosabb.

Achilles II-t és Eretneket nem bámulom, hanem ez a rosszul ápolt és táplált borzas kis állat valóságosan meghatott.

Szombat este lévén, nagy csend volt a telepen, csupán az egyik fűrész járt még éjjel után is, mikor mi megnéztük. — Kérdeztem egy munkást, hogy hát itt nem tartják meg a törvényes vasárnapi szünetet?

— Instálom idáig nem jön a törvény, — felelte nagy lelki nyugalommal, pedig ugy látszik, mégis elment, mert másnap reggel az öreg felügyelő magyarázgatta az oláhoknak az új törvényt, ami azonban épenséggel nem akart a fejükbe menni. Általában ugy látszik nagyon nehezen megy a fejükbe, utközben is több deszkát szállító oláht megkérdeztünk, hogy mióta jönnek a fűrészteleptől? azt felelték — egy órája. — Lehetetlen, hát olyan közel volnánk? mikor indultak? Ugy délután fél egykor — S mit gondolnak, hány óra van most? — Ugy fél hatra járhat, — volt a felelet. De hisz akkor nem egy órája jönnek, — hanem itt már aztán vége volt az ő felfogási képességüknek s mi akár a havasnak beszélünk volna. Különben nagyon jámbor, jó nép, nincs velük semmi baj s bizonyára álmukban sem tudják, mire jó a »Tribuna« és a »Gazetta«.

Szép holdvilágnál másztunk fel jó magasan a hegyoldalra s onnan bámultunk fel a havasokra s le a völgykatlanba.

Igazán gyönyörű kép volt, az erdős hegyek, a völgy, a ház, a fűrészmalom, az ezüst színű patak, melynek zúgása felhallatszott, s mindez: »mit sanftem Mondlicht übergossen.«

Ez bizonyára többet ért annál a napfelkelténél, melyet elaludtunk s én hiszem is, hogy a napfelkeltét csak azért tartják mindennél szebbnek, mert azt még igen kevés ember látta, mivel ahhoz komolyan csak a Rigi Kulmon szokás felkelni, az pedig tudvalevő, hogy ott olyankor vagy esni kezd, vagy beborul, — én legalább még nem beszéltem senkivel, a ki igazán szép időben járt volna ott, mindig az előtte való nap szép, hogy az ember oda megy.

Már este megbámultuk holdfénynél azt az óriási mennyiségű lehántott fatörzset — rönköket — a mi a nagy fűrész-malom mellett, egy egész területet betölt. Egymáson iszonyu halomban hevernek a nagy fák, mintha óriások hordták volna össze.

Ez mind a havasról jött le a csuszornyán. Ott fent irtják az őserdőt s az ágaitól s kérgetől megtisztított rönköket a csuszornyán csusztatják le egész a fűrészmalomig, mely azt deszkává dolgozza fel. A csuszornya nagy fatörzsekből összeállított 16 kilométer hosszú csatorna, melybe belevezetik a sebes patakot s annak vize viszi a fát le. Utközben egy-egy tönk nagy erővel kiugrik a vízből. A csuszornya mentén mindenfelé látunk heverni ilyeneket, van a melyik több öltre dobódik fel a lejtős oldalra, s ott hever és nem kell senkinek. A malom körül is mindenfelé hevernek jó kemény fabütykök, pompás tüzelő forgácsok egész halmokban, azt elviheti bárki ingyen — mert ez itt a tüzelő eldorádója, — de hát az itt lakóknak nem igen van mit főzni tüzelővel, szobájuk pedig, hol télen együtt van ember és állat, nagyon hamar bemelegszik.

A csuszornyán pár nap óta szünetelt a csusztatás, egész száraz volt s így mi azon haladhattunk felfelé, pedig pallója van olyan sikos, mint a redout parquettje s még hozzá meredeken lejt. No de nem is dreischrittezünk ám, hanem minduntalan újra krétázva cipőnk talpát, botorkáztunk felfelé.

Minden oldalról hegy, erdő és patak vett körül bennünket. Az erdőben itt-ott oláh-asszonyok és gyerekek szedték a málnát és az áfonyát; azt mondják, elég

veszedelmes mesterség ez is, mert akárhányszor medvék is ellátogatnak az édes gyümölcsre. — A patakban pisztrángra halászott két marcsona kinézésű oláh, mikor kutyánkat megpillantották, egyszerre abban hagyták mesterségüket s védelmi állásba helyezkedtek minden ok nélkül, nyilván nem képzelhették el, hogy egy ilyen uri társaság mint mi, kik közt talán még szolgabíró is lehet, ne uszítsa rájuk kutyáját, mikor ők csak szegény havasi oláhok. Megnyugtattuk őket s gyönyörködtünk egy darabig halászatukban, a mi igazán originális. A sekély vízben látszik, mint surran nyilsebesen a pisztráng, az oláh pedig folyton rajt tartva szemét, szalad mellette a parton s a kedvező pillanatban kezével kikapja s egyenesen a keblébe dugja. Lent a fűrész-telepen nagyobb a civilizáció, ott már horoggal láttam halászni s a megfogott halat is csuporba teszik.

A vad oláhok és a vad vidék között haladva, egyszerre csak egy gyönyörű hat éves fucska jött elénk. Eleinte azt hittem, káprázik a szemem, hisz ez a gyerek egyenesen a Margitszigetről vagy az Erzsébet-térről pottyant ide! Nagyon csinos, fehér ruhába volt öltözve à la marin szabással, gallérján és plastonján színes himzéssel, nagy peremű divatos kalapja, fekete térdharisnyái, s világos-sárga regatta cipőjei voltak. Hát ez a fiu hogy kerül ide? kérdeztük mindnyájan, mire vezetőink elmondták, hogy ez a kis Beppo, az olasz vállalkozó fiacskája, itt laknak nem messze, mindjárt oda élünk. Oda is értünk hamarjában a házukhoz, kiszálltunk a csuszornyából, melyen már két óra hosszat jöttünk, de persze fele utján sem voltunk még végéhez. Az olasz házánál új meglepetések vártak ránk. Képzeltjenek kérem egy vad havasi vidéket, erdőt, a mely felényire már fenyő, magas hegy tövében egy házat, mely vadabbul néz ki mindennél, óriási farönkökből van összeállítva, a rönkök közti hézag mohával kitömve, apró ajtók, ablakok vágva a fába, s mikor egy ilyen kis ablakon betekintünk, látunk egy toilette-asztalt, rajta Kielhauser-féle szépitő glycerin crême, Spitzer-féle szappan, hajsütő készülék, Blaha serail powder és a többi.

Hát ugyan kinek kell mindez itt a havas tetején, s ugyan kinek a kedvéért érdemes itt magát ennyire szépiteni? A kinek kellett, az megjelent az ajtóban. Elég csinos szóke asszony, az olasz felesége, a kis Beppo mamája. Bevezetett házukba, három pompás hűvös szobájuk van egész kényelmesen berendezve, a mi nagyon elüt a csupas rönk faltól — az asszony mondta is, hogy tapetával kellene behuzatni, de a férje nem akarja.

Mentünk tovább. Most már nem a csuszornyán, hanem egy nyaktörő erdei uton, a társaság egy része elmaradt s mi, a bátrabbak is, olykor majdnem lehetetlennek képzeltük utunkat, de feltekintve a kis oláh kalyibára, melyben egész család lakik, láttuk, hogy mi sem lehetetlen, s ha azok fel tudnak oda jutni, mi is csak felérünk valahogy. Egyszerre csak elzárta valami a keskeny ösvényt — egy 4—5 éves kis oláh leány feküdt ott mélyen alva, meglehetősen messze minden emberi laktól, fejével felfelé a lejtőn, egészen kényelmes poseban. Ugy aludt, mint a tej; mi nézegettük, mászkáltunk körülötte, még sem ébredt fel; kis lábára bocskor volt kötve, s egy hosszú ingbe volt öltözve. Bizonyosan megebédelt a málna-bokrokon s most délutáni sziesztáját tartotta, arcza legalább egész maszatos volt a gyümölcsstől.

Vezetőnk azt mondta: csak hagyjuk ott, nem lesz semmi baja, s majd hazamegy, ha felébred, de mi ezért, mikor egy negyedórai mászás után felértünk az oláh házig, mégis csak beszóltunk oda, hogy menjenek a gyermekért. Kinevettek, hiszen a kis Ilána mindig így szokott tenni, majd haza kerül. Az asszony külön-

ben épen heti fésülködését végezte a kemencze padkáján s erősen kente haját egy darab avas szalonnával.

Istenem, milyen tarka a világ még itt a havason is, ott lejjebb Kielhauser-féle glycerin, itt avas szalonnal! A szoba nyomoruságos és rendetlen, de egy nagyon csinos szőke gyereket láttunk az anya mellett, persze kezdtük dicsérni, mire az asszony hirtelen előhuzott az ágy alól egy sütő-teknőt, a melyben lekötözve, mint egy mumia feküdt egy pár hetesnek látszó csunya kis kölyök, — s egészen ragyogó arcczal mutatta, hogy ez a szép, ez a legszebb.

Hát ez is így van az egész világon. Az anya szinte féltékeny lesz és irigy nagyobbik gyerekére, ha nem veszik észre s nem dicsérik a kisebbiket is, a ki pedig még igazán csak az anyjának szép. Ezeket forgattam fejemben hazafelé kocsikázva s végig gondoltam mindent, a mit tegnap estétől fogva láttunk és élveztünk, (idő bőven volt rá, mert 7 órai kocsit volt előtünk) s nem is képzeltem, hogy a legérdekesebb látvány még csak most következik.

Egyszerre csak tűzrakást vettünk észre a kocsit mentén s mikor közelebb értünk, láttuk, hogy egy hamisítatlan oláh cigány karaván bivouaquiroz ott. Négy sátoruk volt állatbőrökkel fedve, nagy tüzet ültek körül, mely felett óriási üstben főtt az egész nemzetség közös vacsorája. A tanya körül kipányvázott lovak és néhány dísznő legelészett. A cigányok körülbelül tizen lehetek, a purdékat nem számítva; a férfiak mind hosszú hajjal és szakállal. Vajdájuk egészen fiatal ember s rongyos kabátján nagy tömör ezüst gombok mutatják, hogy ő a négy sátor souverain uralkodója.

Mikor kocsink megállt tanyájuknál, egyszerre úgy körülvettek, hogy első pillanatban megijedtem, de békeségesebbek, mint az ember gondolná, mikor minden felnőt megkapta piczuláját s minden purdé a krajczárját, rögtön visszavonultak a tűzhöz, hol a vajda mindeniköktől elvette a pénzt a közös pénztár részére.

Aztán megmutatták kincseiket, melyet egy borszákbán tartanak, panaszkodva, hogy ők igen szegények s csak azzal bírnak, a mi okvetlen szükséges cigány szokásaikhoz. Volt pedig egy szépen dolgozott ezüst hordócskájuk, melyből ünnepélyes alkalmakkor isznak, egy köteg felfűzött ezüst pénzüket, egy ezüst kupájuk és kancsójuk s egy ezüst gomb a vajda botjára való.

Már jól elhaladtunk a tanyától, mikor egy szép nyulánk cigány leánnyal találkoztunk; piszkos inge cifrán kivarrrva, nyakában több csillogó üveggyöngy, szájában kis égő makrapipa. Sietett a tanyára s nem is ügyelt ránk, de úgy látszik utközben értesítették, hogy milyen jókedvű adakozók vagyunk, s akkor rohant utánunk kiabálva, hogy ő is ahhoz a sátoraljhoz tartozik, neki is adjunk piczulát. Kapott és ezer hálálkodással tért vissza.

Igazán, nem képzeltem, hogy ilyen mesebeli cigányok is létezzenek még manapság, kivéve regényekben, de azokban is csak ritkán.

Épen minap a »London News«-ban olvastam egy ilyen sátoros cigány históriát; természetesen egy szőke gyereken, kit a vajda elrabol, fordul meg az egész, az a szőke gyerek pedig marcotte-nak kell a cigány-sátorba.

Ejnye, milyen furcsa, hisz ezek között is volt egy szőke gyerek, sőt még a hány cigány karavánt láttam, mindenikben volt egy szőke purdé.

Hanem én azért még sem hiszek az Üdvöskelopásban s eldöntetlen kérdés, vajjon a szőke gyerek a vajdáné vagy a vajda hibájából kerül-e a többi fekete purdé közé?

Mariska.

Régi dal.

Megfogadtam jó tanácsod
Vén Horác és verseim
Sok, sok évig itt heverték
A fiókom fenekín.

Évek multán előszedtem
A bánatos verseket
S feltűzeltem mind egy szálíg,
Jót a rosszal elegyest.

Hamu lett a sok bús ének,
Pörnyéje is szétomolt...
De megmaradt s él a bánat,
Mely a dal szülője volt.

Verseimmel hát elbántam:
Itt segített a tanács,
De mit tegyek bánatommal?
Most segits hát jó Horác!

Mert a régi bánat ujra,
Dalra készíti ajkamat
S ujra zeng a régi dal, mely
Régi s mégis új marad!

Maurice Olivier.

Irta: PAUL BOURGET.

I.

A Verekjev-villa terrasszán, melyet a herceg tönkrejutása óta Verekjev-hóbortnak mondtak, egymásra tolongtak a meghívottak. Az az ünnepély, melyet a Flórencztől egy órányira fekvő, szeszélyes fantázia építette különös márványpalota lakosa, Nancy grófnő adott, esetleg összeesett az ifju tavasz legragyogóbb, legüdébb napjával. Az ezüstszerű olajfakkal és fekete ciprusokkal tele táj fölött, melyen itt-ott egyéb nyárilakok is emelkedtek, mélységes kék égboltozat terült el. A hullámzó halmokon keresztül látszott a régi toskán város dómja, a Campanile s a láthatár peremén meg-megcsilant az Arno-vize a napfényben a Cascinák zöldje közt, mint érczlemeznek széttört darabjai.

Mintegy száz személy sürgött-forgott ott, némelyek a szabad levegőn, mások a terrasz egyik végében fölállított nagy sátor alatt, hol hatalmas asztal rejtőzött, mindenféle ennivalóval, virágcsokrok közt. E sátorral szemközt négy nápolyi zenész énekelte szülőföldjük dalait. Fénylő, elhízott arczaak voltak, piszkos, de hivalgó ruhában, melyet valami nagylelkű dilettáns adhatott nekik; nyakkendőjük színe rikített, ujjakon nagy hamis kövektől ragyogó gyűrűket hordtak, fejüket pedig magas kalap fődte. Az egyik mandolinon játszott, a másik kettő hegedűn, a negyedik gordonkán. Oly fáradhatatlan buzgalommal énekeltek, mintha nem fizetésért, hanem maguknak csinálták volna; tetszett nekik a saját hangjuk, s tulhajtották a szavaikat kisérő arczjátékot. Néha egyikük tánczra kerekedett, a népdalok melegebbeknek, vibrálóbaknak tetszetek a terraszon, a ház fehér homlokzatával szemközt, a kert szélén, hol, orgonabokrok hajladoztak s fehér szobrok csillantak elő a tavasz korai lágy zöldjében. A tizféle nemzetiségből összeverődött férfiak és nők csoportja folytatta csevegését. Ötösével, hatosával, vagy csak kettesben csacsogtak a kert fasorai alatt, egy modern dekameron benyomását keltve, melyből csak

a hajdani ragyogó kosztümök, a lélek költészete és a naivság bája hiányzott.

— Mi újat tud az Oroszország és Anglia közti viszállyról, sir Arthur? kérdezé, egy csésze tea után nyulva, a jelenlevő férfiak egyik legelegánsabbja. Nagy, karcsu alakja nagyszerű volt testhez álló felöltőjében, meghatározhatatlan korra valló arczát jól konzerválta a legtulzabb raffinementig hajtott öltözködés művészete. Erős arczéle még a modern kalap alatt is egy XVI. századbeli magyar régi arczképére emlékeztetett, s ez a személyiség csakugyan semmivel sem volt kevesebb, mint Hercule-Henri de Bonnivet marquis, egyike I. Ferencz híres barátja leghitelesebb leszármazóinak. A kit sir Arthurnak nevezett, sima arczu, hosszú, különös angol volt, rettentő csontozattal, a miről kezei és lábai is tanúságot tettek. Nagyon eredeti öltözete volt, bő nadrág, régi szabásu kabátka nagyon magas gallérral, ami egy direktorium-korbéli figurához tette hasonlóná, s az egész alakon szemtelen kifejezés ömlött el, mely azt látszott mondani, hogy ez a harmincz éves ember teljesen tudatával bir fensőbbiségének. Mintha csak ezt mondta volna: »nézzetek rám jól, én Sir Arthur Strabane baronet vagyok, huszonötezer font sterling jövedelemmel, rokona két herczegnek s tudj' Isten hány bárónak. Oxfordban végeztem az egyetemet s atléta izmaim vannak. Hogyne volnék fensőbb lény nálatok!«

— Semmit, marquis, mondá az angol kifogástalan francia nyelven, semmi újat sem tudok, hacsak azt nem, mit mondott a londoni orosz nagykövet lady Bambury-nél: Ha Anglia nekünk pénzt kölcsönöz, mi meg neki embereket, akkor lehet verekedni... Ide juttatott bennünket pár év alatt ezeknek a gazoknak politikája... Szegény Beaconsfield lord! Ha Anglia nem volna a világ első országa, Gladstonetól meghalhatott volna.

— Ön nagyon szeretetreméltó Franciaország iránt, mondá nevetve egy közel levő fiatal asszony, de azt hiszi, hogy azért adok önnek teát, hogy valamelyik szögletben politikáról beszéljen, akárcsak a klubban? Nézze csak Sonia grófnőt, nem tud megszabadulni attól a rettenetes Karegintől. Elmondja neki Miklós czár egész élettörténetét. Siessen segítségére sir Arthur, azon ürügy alatt, hogy a buffetbe vezeti. — Ön pedig, marquis, mondja meg, mi a véleménye a növendéke által rendezett kis ünnepélyről?

Ezzel egy keleti dohányból készült cigarettára gyújtott, melyet fekete ambrából készült kis tartóba tett, s ezen lóhere volt gyémántból kirakva. Madame de Nangay oly kecses kinézésű volt, akárcsak egy fiatal leány, bárha már elmúlt huszonöt éves, s özvegyiségének harmadik esztendejét élte. A félénk szöke teremtés, vidám kék szemével, melyek maliciától ragyogtak, világos tavaszi ruha által fődött finom alakjával valóban úgy állt Bonnivet előtt, mint egy dicséretre áhító tanítvány. Azzal az ellenállhatatlan kecsesl rendelkező, hogy gyermekes szelessége, mely épp oly őszinte volt, mint modorának mesterkéltége, mindenkinek tetszett, a helyett, hogy bántó lett volna. A hangszerek újra működni kezdtek s a zene elnyomta a társalgás zaját. A grófnő félig becsukva szemét, egyik kezét csipőjére téve, s cigarettájából fehér felhőket fujva, mely őt mintegy dicsfelhőbe burkolta, még egyszer közeledett a marquis felé.

— Miután Angliának önszeretetét most nem sért-hetjük meg, mondá Bonnivet, elmondhatná, hogy a kerek világon egyedül csak a párizsi nő tud oly ünnepélyt rendezni, mint ez, fölügyelni rá s úgy igazgatni, hogy a nagy föladat ne lássék meg rajta.

— Azért sikerült, mert az ég istenien kék, mondá a fiatal asszony, s költői kifejezés váltotta föl arczán azt az öntelt mosolyt, melyet a marquis bókja idézett elő. —

Minden a gyönyörű napnak köszönhető... Nézze csak ezt a cigarettaszípkát, mondá, visszatéve tokjába, föl ismeri rajta az orosz stílt?... Gyémántok és ismét csak gyémántok... Labanoff Miklóstól nyertem... Ugyan van-e Olaszországon kívül más ország, mely ilyen látképet s ilyen zenét nyújt?... S dudolni kezdte a nápolyiak által énekelt románcz kíséretét, azután pedig hirtelen mást gondolva, — ugylátszik, rendes szokás volt nála — minden átmenet nélkül mondá:

— Legyen udvarias kis marquisom, mesélje el a legutóbbi florenczi pletykát.

— A mi az ön barátjával, Vitale herczeggel esett meg? mondá a marquis. Ugy látszik, hogy vagyonának roncsait, amiket még magáénak mondhat, egy kézi táskában hordja, s ettől el nem válik soha... Tegnapelőtt lakást változtat, áthurczolkodik, mindent magával visz, kivéve a táskát. A vendéglős még ugyanaz nap reggel két idegent, egy urat és egy hölgyet szállásol be az üressé lett lakosztályba... A mi herczegünk este tizenegy óra felé a klubban észreveszi szórakozását... Visszatért a vendéglőbe. Zörget ex-lakásának ajtaján. Semmi felelet. Ujra zörget és ismét zörget. Végre megjelenik egy nagyon halavány férfi, akinek utazása a vele volt hölgygel együtt nem volt törvényes. Bocsánatkérések, magyarázások következtek... elképzelheti ezt a jelenetet. S a herczeg visszatért a bőrrönddel, anélkül, hogy látta volna a nőt, ki az ijedelemtől egész éjjel beteg volt. Körülbelül huszonötezer frank volt a táskában bankjegyekben... hogyan találta volna meg, ha elvész?...

— Madame de Nangay... Madame de Nangay... hangoztatták többen, míg a fiatal nő kitoró kaczagással nevetett annak a fiatalembernek az esetén, ki ahhoz a társasághoz tartozott, mely leginkább megfelelt az ő különöz életnézetének és szellemének.

— Az embert öt perczig sem engednék mulatni, mondá. Mi az?

— A fényképész várakozik a csoportra.

— Ugy? sietünk már. Jöjjen ide Bonnivet, meg ön Strabane, meg ön is... ön is... S csoporttá rendezte a jelenlevőket. Ah, Vitale, üljön ide, akarja, hogy hozassak egy táskát, amit majd térdeire fektet?...

— Hát már önnek is elmondták?

— Csend a csoportban! kiáltá a grófnő.

A vendégek csoporttá verődtek a sátor előtt, mindenki oly kifejezéssel, mit magához legmegfelelőbbnek tartott, az egyik álmodozott, a másik mosolygott. Képviseelve volt itt mindenféle jelleg, mindenféle faj, fölimerhetők voltak arczvonásról, a haj, a szempilla színéről, az arczbőréről. Spanyolok, lengyelek, angolok, oroszok, dánok és amerikaiak álltak karonfogva a reájok szegzett cső előtt, amely hivatta volt megörökíteni ennek a ragyogó délutánnak kedves emlékét. A nápolyi énekesek egyik sarokba huzódtak, s oly arczot vágtak, amit ők drámainak és kecsesnek vélték. Pár perczbe telt, míg teljes csend állt be.

— Megvan! hangoztatá a fényképész. Még egy fölvételt... Megvan! kiáltá pár pillanat mulva.

Az emberköteg fölbomlott, s a multság újra kezdődött, a zenészek uj énekbe, a vendégek pedig uj társalgásba kezdtek. Híntók érkeztek, hozván az elkészetteket, mit harangkongás jelzett. Más kocsik a perron ajtajához álltak, hogy legkorábban elszállítsák azokat, kik legkorábban érkeztek. A bucsuzások azzal a társalgási dühvel történtek, mely annyira jellemzi ezt a vidám Florenczet.

— Látjuk este a Casa Radetzkyben?

— Igen, tíz óra felé. Lady Ardráhnánál ebédelek, később pedig Madame Chiaravallehez vagyok hivatalos. Odanézek a szünet közben.

— Elvigyem a Cascinákhoz?
 — Vigyen a Nürnberg bárónéhoz vezető utra.
 — S ez mindennap így megy, mondá Bonnivet, miután helyet foglalt sir Arthur Strabane ducjében. Az angol maga hajtotta pompás fekete lovait a rózsabokrokkal és nefelejcskekkel szegélyezett uton. — Igen, folytatá a marquis, ez a florenczi élet valósággal örökös farsang. Nem is értem, hogy nem halunk bele a fáradtságba.

— Hát én, aki talán Londonban töltöm a saisont, mondá az angol. De mi vágyódunk utána. Egyik utazónk azt mondá, hogy miután a junius, julius és augusztus hónapot Londonban töltötte, kevésbé érezte magát fáradtnak, mikor a sivatagon keresztülhatolt . . . De mondja csak, tevé hozzá némi szünet után, észrevette a grófnő és Vitale bizalmaskodását? . . .

— Nagyon csinos fiu, mondá a marquis . . . van egy szivarja?

— Szivartárczám a jobb zsebemben van, mondá Strabane.

Társának megjegyzése mintha nagyon kellemetlenül érintette volna, kissé erősebben vágott lovaira, alig birta azokat visszatartani. Azután így folytatá:

— A felső részében oly gyufák vannak, melyek még a szélben sem alusznak ki, s teljesen szagtalanok. Ez a legújabb londoni találmány . . . Hát csakugyan olyan csinos gyerekek tartja a herceget? . . .

II.

A vendégek közül éppen Vitale herceg távozott el legutoljára, a kinek dicsőítésével Bonnivet marquis nagyon szerette csipdesni Strabanet.

Nançay grófnő egyedül maradt kis szalonjában, hol bizalmas barátait szokta fogadni. Hogy ez a szalon kicsi volt? No, már egy olasz villához képest, mert freskókkal tele festett teteje nyolcz méter magasan emelkedett a szőnyeges padlózat fölött, s tele volt szeszélyesen elhelyezett mindenféle antik butordarabbal, elárulva annak az orosz nagy urnak különcségét, aki azelőtt lakott benne. A grófnő e terem jellegét megváltoztatta az által, hogy itt-ott új szöveteket alkalmaztatott, az állványokat meg rakta a magával hozott csecsebecsékkel, itt-ott arczképeket helyezett el modern keretekben, egyik szögletben pedig alacsony könyvszekrényt állíttatott föl, hol drága kötések mellett a Vieusseux olvasóterméből kölcsönzött regények hátlapjai voltak láthatók. A falakon hires mestereknek tulajdonított festmények függtek, miket Vereckjev oly hiányos műérzékkel vásárolt össze, hires művek mellett gyalázatos mázolások éktelenkedtek. E vásznak közt, melyeket az idő, vagy egy ügyes kéz a régiség mázával vont be, egy arczkép tűnt föl üde színeivel. Nançay grófnő képmása volt Mirauttól, az akkoriban divatban lévő francia mestertől, nagy toilettében, háttal fordulva, csinos arczát profilban mutatva. — Lucie de Nançay nagyon kedvelte ezt a festményt, mert egész mívoltában emlékezetébe idézte azt a fiatal asszonyt, a mi már nem volt többé, s ez este, egy kerevetre dőlve, a növekvő homályban elmerengett rajta. Mindig jól érezte magát az alkony mozdulatlan némaságában, s csak akkor csöngetett lámpásért, mikor már egészen beállt az éj. A nap folyamán mutatott vigság és derü ittasságát bágyadt fáradság váltotta föl, mely végtelen álmodozásba ringatá.

Ujra látta magát élni abban az arczképben . . . Akkor még nem volt husz éves. Nyomban esküvője után volt, mikor férjhez ment Nançayhoz, egy magas szép fiatalemberhez, bár sokkal gazdagabb volt nála. De szép volt és ősi nevet viselt. Ő meg csak egyszerű Olivier kisasszony volt, s ennek a házasságnak révén másod-

unokanővére lett Mme de Tillièresnek, Candale grófnő bizalmas barátnőjének. A világ csodálkozott, hogy a Nançay család beleegyezett ebbe a házasságba, mert nem tudta azt a rettenetes titkot, mit a fiatalember anyja nagyon jól tudott. A szerencsétlen ifjunak nem volt teljesen helyén az esze. A kissé mindig erőszakos modoru bátor gavallért egy rögeszme kinezta. Tudta, hogy családja néhány tagja, anyai ágon, öngyilkossági mániában szenvedett. Ő is ettől félt, s mikor ez a gondolat nagy erővel lépett föl, ivással akarta elnémitani. Ittassága sokszor dühöngő kitoréseket idézett elő nála, s ekkor nem birt többé magával, halállal fenyegetett mindenkit, aki szeme elé került. Lucie most is borzadályt érzett, eszébe jutván a legelső rettenetes jelenet, mikor a szerencsétlen örültnel kellett szembeállania. Éppen akkor volt, mikor a festőtől visszatért, mikor éppen ehez az arczképhez ült. Nançay oly brutális erővel szorította meg karját, hogy két hétig viselte a nyomát, s azóta egymásután következtek a heves jelenetek. A nő beteg lett az ijedelemtől, a férfi pedig halállal fenyegette, ha valakinek el méri árulni, ami köztük történt a téboly kitorései alkalmával.

Dühöngő örültnek hitte, oly vad volt a kifejezése, s hónapokon keresztül élt rémületben ettől az embertől, kihez sorsa fűzte, ki sokszor az örülésig ment durvaságában, úgy hogy sokszor öngyilkosságra gondolt, vagy arra, hogy zárdába vonul. A legrosszabb menekülést is szívesen fogadta volna, hogy kiragadja őt ebből a pokolból. Azután egyszerre csak szabadnak érezte magát, anélkül, hogy nagyon merte volna óhajtani. Victor de Nançayt eszméletlen állapotban vitték haza, lova leve-tette egy sétalovaglász alkalmával. Pár óra mulva meghalt. Lucie mégis könyekben tört ki, de hogy az örömtől-e, a rémülettől-e, azt jóformán maga sem tudta . . . De annyit tudott, hogy szabad!

Szabad! Huszonkét éves korában, s négy millió frank vagyonnal, melyet egymásután két örökség gyarapított. Lucie tehát egy csapásra a legszerencsétlenebb életet ha nem is a legboldogabb, de oly helyzettel cserélte föl, mely képes volt neki megteremteni a boldogság minden föltételét. Uj élet kínálkozott számára. S ekkor megesküdt, hogy nem engedi többé kisiklani kezéből. Nagyon könnyelmű természetnek látszott, pedig nagyon becsületes volt. Ujra férjhez akart menni, de okulva az első tapasztaláson, föltette magában, hogy nem fog csalódni, s azon kezdte, hogy körülnézett fiatal leányos szép kék szemével, melyet a bánat nem volt képes elhomályosítani, bár azurján a melanchóliának egy könnyed árnya látszott.

Azonban négy év óta sem e szemek, sem a szív, a melyé e kék csillagok voltak, nem találták meg a választottat. Nançay grófnő veszélyes körülmények közt volt, tudván kívül. Eléggé ismerte az életet, hogy ne legyen többé az a naiv tizenhat éves gyermek, aki oly vidám meg gondolatlansággal tánczolta végig a bált. De igazi tapasztalással még sem rendelkezett. Házassága miatt neheztelt minden emberre, s nagyon könnyen megdöb-bent a férfiaktól, mert abban az időben, mikor oly szorongatott helyzetben volt, nagyon érzékeny lett a legcsekélyebb alattomos fájdalom iránt. Az a veszély fenyegette, hogy minden őszinte szenvedélyt félreismer, rideg őszinteségük miatt, míg az okos képmutatás nagyon könnyen kegyelmet talált volna tudatlansága előtt.

A homály mind jobban és jobban ráborult az arczképre. Lucie de Nançay még mindig álmodott. A velen-czei üvegvázában lévő rózsacsokor illata körülengedezte anélkül, hogy elkábitotta volna. Föltűntek előtte özvegy-ségének első napjai . . .

(Folytatjuk.)

Zirzen Janka.

I.

Ugy évközben, mikor másnemű gondjaink ülnek mögöttünk, megszoktuk úgy gondolni az iskolákra, mint valami szükséges rosszra. Legyünk *intra muros* vagy *extra*, érintsenek az iskolák dolgai közelről, vagy ne érdekeljenek semmi részben, mindnyájan azon egy meggyőződést hordozzuk magunkban, hogy a magyar iskolák csak *mala necessaria*, infámisak, de okvetetlenül szükségesek, s mivel ilyenek: »spongyát rájuk.« De ilyenkor őszszel, a tanulási év kezdetén, a mikor az iskolák kérdése egy ideig s többé-kevésbé mindnyájunkra nézve aktuálissá válik, nem sikerül olyan könnyen tultennünk magunkat azokon az aggodalmakon, melyeket a magyar iskolai viszonyok minden gondolkozó emberben felkeltenek. Végre is, a legtöbben közülünk családapák, majd nem mindnyájunknak vannak gyermekei, s ezek nevelésének a kérdése főbenjáró dolog mi reánk nézve is. Ebben a kritikus időben tehát jól esik arra gondolnunk, hogy a tömerek rossz, s az egy pár türethető iskola mellett van egy jó, sőt kitűnő magyar iskola is: az Andrászi-uti leány-akadémia. Így kell neveznünk, mert hisz nem is egy iskola, nem egy simplex tanítónő-képző intézet ez, hanem egy valóságos női akadémia, öt külön iskola, mely kiterjeszkedik a nőnevelésnek minden ágára. Ismeretes dolog, hogy ebben a praeparandiában nemcsak elemi és polgári iskolai tanítónőket képeznek, de van ott egy magasabb intézet is, melyben a képző-intézetek leendő tanítónőit oktatják, van továbbá egy ipar-iskola is, s a praeparandiával kapcsolatban egy országos hírű leány-nevelő intézet. Azt is mindenki tudja, hogy ez az öt iskola egyformán kitűnő, s a hasonló külföldi intézetek bármelyikével kiállja a versenyt. Ez a jelenség, hogy a hazai rossz iskolák tengerében létezik egy oázis, a hol egy fészekben öt kitűnő iskola alkotja a szemetszűrő kivételt, igazán meglepő volna, ha nem volna mindjárt kéznél a magyarázat, hogy ennek az iskola-csoportnak egyes-egyedül közös vezetőjük individuális erejének tulajdoníthatjuk, hogy a mi sikert e testvéri intézetek fölmutatnak, az ama fenomenális poedagiai erő érdeme, a kit Zirzen Jankának neveznek. A Zirzen Janka nevét minden művelt magyar ember ismeri. Hálás tanítványaival tele van az ország, s elmondhatni, hogy nincs e hazában magyar nő, a kit többen szeretnének, tisztelnének, becsülnének, a kiről több nő emlékeznek meg megilletődéssel és csodálattal s a kinek munkássága eredményét több férfi áldja, mint a mennyien őt tisztelik, magasztalják és áldják. A nagy többség, az egész világ, mikor gyűlöl, talán megtéved, talán botlik olykor; de a mikor szeret, mindig igaza van. Mi volt hát az az erő, az a kivételes, nagy sajátság, mely Zirzen Jankának ezt a legnemesebb értelemben vett popularitást, s ezzel együtt ama páratlan paedagogiai sikert megszerezte? Bizonyára: a szívnek és észnek olyan harmoniája, a mely csak igen keveseknek adatott, s a mely őt praedestinálta a legritkábban hálás, de mindenesetre legnemesebb hivatásra. Mert lehet-e nagyobb és nemesebb

hivatás, mint azoknak a lelki életét vezérelni, a kiknek a szellemi épségétől egész nemzedékek nyugalma és jóléte függ, azokét, a kiknek szellemi világába sem a moralista, sem a gyóntató belé nem hatolhat, azokét, akik a fejlődés aggasztó korszakában képesek mindenre, jóra és rosszra egyaránt, azokét, a kiket a velük való bánás tapintatossága vagy ügyetlensége a kötelesség alázatos szolgálóivá emelhet, vagy maguk és egész környezetük veszedelmévé alacsonyíthat?!

Igazán sajátságos, hogy nálunk az iskolák közül a nagy, a kivételes sikerre éppen egy nevelő-intézet tett szert. A nőnevelés a legmagasabb, a legkomplikáltabb, a legnehezebb minden paedagogiai feladat közül. Hogy valaki ezt a feladatot sikerrel oldhassa meg: ahhoz műveltség, szakismeret, tudás, helyes tanítási módszer és intelligencia mind nem elég. Az egyetemi tanárnak könnyű. Az egyetem értéke attól függ, minő tudományos fokon állanak a tanárai, s mikép tudják közölni vizsgálódásuk eredményeit a hallgatóikkal. Az egyetemi tanár előadja tárgyát, a lehető legérthetőbben, a lehető legjobb módszer szerint, egypárszor katalógust olvas, ha igen kitűnő tanárnak akar látszani, koronkint összeborzolja a szemlődökét, és ezzel salválta a lelkiismeretét. Könnyen veszik a dolgot a mi középiskolai tanáraink is. Elmondják a magukét a legjobb tudomásuk szerint, koronkint examálnak és gyakorlatokat íratnak, szekundába pónálják a leglustábbakat, néha-néha megleczkéztetik a legrakonzátlanabb vagy a legalkalmatlanabb nebulót, s ezzel vége. A közép-iskolának ugyan nem az volna feladata, hogy nagyrészt hasznavehetetlen ismereteket terjesszen, hanem az: hogy neveljen, s némely helyütt dicséretes kísérletek is történnek ebben az irányban. De végre is, a fiu-gyerek nem okoz »cas de conscience«-t. Amit meg nem értet vele az iskolai nevelés, majd megtanítja rá a létért való küzdelem. De a leánynál egész más az eset. Az érettségit tett ifju úgy kerülhet az életbe, mint egy gyermek, a leánynak, amint elvégezte az iskolát, olyan megállapodottnak kell lennie, aminő egy férfi. Rá nézve a nevelés teljesen bevégeződött az iskolai falak között; oda künn a nagyvilágban ő már nem tanulhat a maga kárán, mint a fiatal ember, mert ez rá nézve már kissé késő volna. Az ő nevelését tehát sokkal hamarabb és sokkal határozottabban kell befejezni, mint a fiué. És mennyivel nehezebb a vele való bánás! Hogy kell ismerni lelkének minden csinját-binját, hogy a cselekvéseire való befolyás, a lelki világába való beavatkozás az ellenkező eredményt ne idézze elő, mint a minőre czéloz! A serdülő lány lelkében minden legcsekélyebb érintés nyomot hágy; milyen óvatosságnak kell lennie tehát az érintésnek, sőt a közeledésnek is! És a szigorú nevelő, ki igen komoly arczokat csinál a kis leányos szeszélyekhez és gyermekségekhez, titokban nagyon respektálja ezeket a gyermekiségeket és Proteusként alkalmazkodik hozzájuk. És milyen feladat az ebben a gyermeki lélekben, mely reagál minden komolyság ellen, szinte észrevétlenül költeni fel a nagy, a súlyos kötelességek iránti érzéket! Milyen szem kell hozzá: csiráikban ismerni fel

a majdan veszedelmessé válható hajlandóságokat, milyen biztos és a mellett gyöngéd kéz: krízisek fölidézése nélkül tépni ki a vad-hajtásokat! Mennyi erély, mennyi tapintat, mennyi józanság, mily lucidus, egyenes ész, és mennyi diplomácia, mennyi szeretet és mennyi türelem kell ehhez a feladathoz! Igazán csak olyan választott oldhatja meg ezt a feladatot sikerrel, akinek összes lelki fakultásai ritka, csodálatos harmóniában olvadnak össze.

Zirzen Janka ezt a feladatot oly tüneményes sikerrel, a sziv és az ész oly bámulatos erejével oldotta meg, amely méltó minden elismerésre. Amit elért, azt egyes-egyedül önnön lelkieréjének köszönheti. Sem születés, sem összeköttetések, sem szereplés nem segítette első sikereiben. Amit tett, csöndben, egyszerűen, a falak között cselekedte, de hire kihatólt a falak közül, s ma már egész Magyarországon méltó csodálattal emlegetik a nevét. Hogy a tanítványai milyen szeretettel csüngenek rajta, az alább közölt sorok is tanúsítják, melyek egyik legkitünőbb tanítványának tollából erednek. Az egykori növendék rajongással szól a kitünő nevelőnőről, de Zirzen Jankának nincs is olyan tanítványa, aki másféle stílusban, lelkesedés és rajongás nélkül tudna beszélni róla. És a szeretet mindig igazat beszél.

II.

Zirzen Jankáról csak szeretettel lehet írni, vagy sehogy. Sokan ismerik, tisztelik, becsülik ez egyszerű magyar nőt széles hazában, s aki ismeri, szereti mind. S ez a szeretet, melylyel őt körülveszik, csak visszaverődése annak a szeretetnek, — a legnemesebb, legtisztább erénynek a földön, — mely az ő egyéniségéből kisugárzik. Szeretet, mely tetteiben nyilvánul, önfeláldozó, de nem áradozó, melynek nincs kicsinység, hogy érdekesnek ne tartaná általa megnyilatkozni, nincs fáradság, melyet nagynak találna. Az a szeretet él ő benne, mely nagygyá tette a magyar nőt a múltban, midőn erőt adott neki arra, hogy hősnővé legyen, hogy segítse férjét a hadban, uradalmakat kormányozzon, gyermekét gondozza s a szegényeket gyámolítsa. A régi magyar nőt jellemző hősi lélek, mely nagy a szeretetben, kitartó a munkában, kifogyhatatlan az áldozatban, melyet egy Lorántffy Zsuzsannában, Zrinyi Ilonában, Perényinében bámulunk, mint nemes ihlettség szállott Zirzen Jankára, miként a régi prófétákra elődeik nagy szelleme és csodatevő ereje.

Ez a hősi lélek ma nem vezet hadat, nem kormányoz uradalmakat, még csak gyermekeit sem gondozza. Zirzen Janka nem él a magyar nép hőskorában, hogy fegyverrel kezében mutathatná meg hazája iránt való szeretetét, nincsenek uradalmi, a miket kormányozzon, gyermekei, kiket szerető gondadal vegyen körül. Más szerepre, más tevékenységi körre utalta őt sorsa és a kor szelleme. A magyar nemzeti nevelés hősnője lett ő, ki 25 év óta mindenütt kezdeményező és vezérszerepet vivő tényezője mindannak, a mi a nevelésért és a nevelés terén hazánkban történt. Vezérszerepet visz, a nélkül, hogy a »szerepelné akarás« és tudás csak legkisebb mértékben is meg volna benne. Alig hinné valaki, hogy ez a cselekvésben kifáradhatlan nő a nyilvános szerepléstől mily teljes mértékben idegenkedik, csaknem irtózik. Senki sem hallotta még őt, kinek tanácsát oly szívesen kérik és fogadják, nyilvános ülésben felszólalni, vagy hírlapokban véleményt mondani. E tekintetben Zirzen Janka nem korának gyermeke. Fiatal tanítványait, kik fogadkoznak előtte, hogy majd az irodalmi téren s tanítógyűléseken versenyre tudnak kelni a férfi-tanítókkal s megmutatják valamirevalóságukat, rendszeren ezzel csillapítja le: »Ne verse-

nyezzenek, teljesítsék hiven és becsületesen kötelességeiket, ez mindenki elismerését megszerzi számukra.«

Ez a hű kötelességteljesítés, mely soha késedelmet nem tűr, soha pihenést nem ismer: ez tette Zirzen Jankát nagygyá. Nem járt tört uton, első volt, kísérletező volt mindenütt. Ő vezette megalapításától kezdve az első elemi tanítónőképző intézetet. Ő nem ismert mintát; s eljárása minta lett és lehetett minden később alapított képzőre. A polgári tanítónőképző, ez a nevelési egyetem, neki köszöni szervezetét, szintugy a felsőbb leányiskolával kapcsolatos állami internátusok s a nevelőnők képző-intézet is. Soha pihenni nem vágyó, újítani, javítani törekvő szellemének köszöni Zirzen Janka, hogy a vezetése alatt álló intézetek folyton haladtak, tökéletesedtek s az ország elsőrangú intézeteivé fejlődtek. A »Zirzen Intézet«-ben, (ahogy a VI. ker. állami tanítónőképző-intézetet s a vele kapcsolatos leánynevelő intézetet nevezik) tanulni dicsőség; s a felvétel idején az intézet kicsiny volta miatt napirenden levő visszautasítás szerencsétlenség számba megy.

Zirzen Janka intézetébe valóban örömmel adja minden szülő gyermekét, mert tudja, hogy ez intézetet a szeretet szelleme igazgatja s a szerető gond, melylyel az igazgató példáját követve, a tanítónők is körülveszik a gyermekeket, biztosítékot nyújt arra, hogy a kicsinyek szívében nemes erények fakadnak. Tanárnak is szívesen jő mindenki ez intézetbe, mert a tanári testületben a szeretet harmóniája egyetértővé, békessé és elégedetté teszi a szíveket.

Zirzen Janka, noha nem hivatalos helyzetéből kifolyólag, ma az összes hazai nevelő-intézetekre befolyással bír. Közvetve vagy közvetlenül, a magyar tanítónők legnagyobb része az ő tanítványa, mert vagy a vezetése alatt álló intézetekben nyerték kiképeztesítésüket, vagy oly képzőintézetekben, melynek tanítónői és igazgatónői Zirzen tanítványai. Ennek a befolyásnak köszöni ma lételet a »Mária Dorothea« tanítónőket segélyző, virágzó országos egyesület, mely a »Tanítónők Otthonát« megalkotta s melynek a hazai nevelés fejlődésére s a tanítónők közszellemének fejlesztésére jövőben még a mainál is nagyobb hatása leend.

Legnagyobb hatással bír Zirzen Janka a nemzeti nevelés fejlesztésére, épen a tanítónőkre, tanítványaira, gyakorolt nemes példája által. Ha nem követik is mindnyájan a példát, mert a társadalom éretlensége s példája, meg a helytelen családi nevelés, e befolyást sokakra nézve hatástalanná teszi: sokan vannak mégis, kik megértik az ő szellemét s a szeretet, kötelességtudás és egyszerűség által tűnnek ki. Nem a külsőségekben nyilvánuló, hanem a lélek benső nemes tulajdonságaival való ragyogás az ő egyetlen ékszere, bár megérténé minden tanítónő s nevelné bele hazánk fiatal nőnemzedékébe, hogy ez a ragyogás igaz és örökkévaló.

Ilona.

A szabadságharcz emlékei.

A hol fürge táncospárok suhannak át, édes suttogásba merülve, harlekinnek, bajazzok űzik mókáikat, a hol rendszeren tányér, villa, kés csörömpöl és a vendégek rejtelmes morájába pezsgőpoharak csengése vegyül, ott a kegyelet, hazafias érzés, a nagy idők megbecsülése templomot teremtett.

Minden szöglet, minden oszlop egy-egy oltár. Minden tárgyhöz könnyű és vér emléke fűződik, és ha a vértanuk szobájában meg-megcsördülnek a lánczok, borzongás fogja el a leghidegebb skeptikust is.

Fegyverek, képek, zászlók, okmányok, nyomtatványok szólnak a régi dicsőségről. És azok a vén honvédek, a kik ott görnyedeznek, a nagy üvegajtók előtt.

Az egész országból, minden vármegyéből küldtek be emléktárgyakat. De a kiállított dolgok legnagyobb része mégis két emberé: *Hentaller* Lajosé és *Farnék* Béláé. A fegyverek, képek csaknem kivétel nélkül az utóbbi tulajdonát képezik. Sok

éven át bujta az antiquáriusok poros boltjait. Külföldi lapokban hirdetéseket tett közzé, úgy csalogatta az eladókat. *Hentaller* Lajosnak pedig nagy okmánygyűjteménye van. Körülbelül három-czer darabra terjed.

Bámulatosan szép a Kossuth-képek gyűjteménye. A fiatal fiskális és az ősz száműzött arczképe ott van egymás mellett, és elgondolni is sok, minő története van annak, míg e barna fűrtök, ilyen fehérekévé váltak. A legérdekesebb *Kossuth-kép* azonban kétségtelenül az, mely a nagy hazafit csupasz, borotvált arczczal ábrázolja. Mikor Törökországba menekült, levétette körszakállát. Így látta őt a »Daily News« rajzolója, a ki a képet aztán megküldte lapjának.

És minő kétségbeesett harczról beszélnek a rozsdás fegyverek! Kiegyenesedett kaszák és sarlók, némelyik fogas pengével, buzogányok, ősi fringiák, díszkardok, nehéz pallosok, könnyű spádék. Aztán azok a régi kerek puskák, ágyunyi pisztolyok, gyöngyházzal kirakott csecsebecsék, aranynyal, ezüsttel kirakott török, hát ezekkel küzdtek végig azt a nibelungi harczot? Már szinte megszáll a kételkedés szelleme — s ekkor szemünk egy szürke ujságlapra téved. Ismeretes a címe: »*Journal de Saint Petersbourg*«. »Vendredi 29 avril 11 mai — 1849«

A lap élén áll a következő kiáltvány:

Manifeste de S. M. L'Empereur. Par La Grace De Dieu Nous Nicolas Premier, Empereur et Autocrate de toutes les Roussies.

Savoir faisons:

A kiáltvány legérdekesebb része, hű fordításban a következő:

»Magyarországon és Erdélyben az osztrák kormány — melynek még Olaszországban is kellett külső és belső ellenségekkel harczolni — eddig minden küzködése daczára, sem tudott diadalmaskodni a forradalom fölött. Sőt ellenkezőleg, a forradalmárokat gyarapítják a mi 1831-iki lengyel fölkelőnk csoportjai, továbbá kalandorok, minden nemzet száműzöttei és csavargói, úgy, hogy a forradalom már a legnagyobb mértékben fenyegető arányokat ért el.

Ily szomorú körülmények közt Ausztria császára hozzánk ordult, hogy kikérje segítségünket közös ellenségeink ellen.

Mi azt nem fogjuk megtagadni tőle.

Igazat mondott a nagy czár. A szomszéd szobában a 13 vértanu arczképe bizonyít mellette.

De az ujságlap alsó szélén is van egy kis érdekes hír, mely alá nem írta oda nevét Nicolas Premier, mikor háborura hívja fel a népet. Csak néhány sor: »Bulletin du cholera a Saint-Petersbourg. Du 16 an 23 avril, il y a en 184 nouveaux malades a St.-Petersbourg, 103 décès.«

Egy másik érdekes okmányt is küldtek be a napokban. Kis, zöldeskék cédula. *Kossuth* Lajos édes anyjának, német nyelven írt levélkéje, melyet *Lónyai* Jánosnének küldött, fia egy hajfűrtjével együtt, melyet két magyar huszashól készült medailonba rejtett.

A kis levél így szól:

Ede Wohlthätigkeit ist dein Leben, in deinem Herzen lebt der Lohn: das Bewusstsein; doch der Lohn der Anerkennung wird dir nicht ausbleiben. Ich nehme die Erinnerung an deine Thaten in das Freiland, nehme du die Versicherung an meine Freundschaft.

Wittve Caroline Kossuth.

A hajfűrtöt Amerikából hozta két angol ember *Kossuth*-nének, a ki azt megosztotta *Lónyay* Jánosnéval.

Késő délután volt, mikor a kiállítást elhagytam. Az ajtónál szóba állottam az őrt álló öreg honvéddel. A 119. zászlóaljban harczolt. Görgy volt vezére. Az öreg vitéz nagyon kritizálta a rubát, amit reá adtak.

— Lásza a sapkánk se volt ilyen. A sapkánk rózsáján nem korona volt, hanem a magyar czimer, melyről a koronát 1849-ben letörtük és koszorú került föléje, két keresztezett karddal. Az attillánk gombja sem volt sárga, hanem fehér és a paszománt nem volt ilyen czifra.

A jó öreg még tovább is morgott, én pedig némán mentem le a homályba merült lépcsőn. Hirtelen megrezzentem. Fegyver csörren, puskatus csapódik a márványkoczkákhoz, me-reven áll egy nagy délczeg alak, kezét sapkájához emeli.

Milyen csalfa a félhomály. Öreg honvéd áll itt is az ajtó mellett!

Atropos.

„Sodoma veszedelme.”

Sudermann Hermannak, a *Becsület* szerzőjének a neve Franciaországon innen minden színházlátogató előtt ismeretes. A »kiméletlen francia realisták« és a »rideg« Ibsen mellett őt is sűrűn emlegetik. A »*Becsület*«-ben megmutatta, hogy a kiméletlenség és ridegség egyiránt megvan benne a bámulatos erő és határozottság mellett, melylyel a valódi életet feltüntetni tudja. De nem az ő kétségtelenül nagy drámairói talentuma, mely a »*Becsület*«-ben elementáris erővel nyilatkozott meg, s nem is a *Becsület* tette nevét általánosan ismeretessé, hanem egy mellékes körülmény vonta reá a figyelmet, az, hogy második darabját: a »*Sodoma veszedelmé*«-t hazája fővárosában, Berlinben betiltották, s csak a fiatal Vilmos császár személyes beavatkozása tette utóbb lehetővé, hogy előadják. A budapesti *Népszínház*, melynek az első darab előadásával megkísérelt vállalkozása elég szerencsésen sikerült, a sokkal erősebb s még merészebb »*Sodoma veszedelmé*«-t is színre készül hozni.

A »*Sodoma veszedelmé*«-ben messze vagyunk a *Trast*-féle *becsület*-theoriától. Ebben a darabban nincsenek nyugodt theoretikus fejtegetések; a féktelen, másokat megrontó, önmagát pusztító szenvedély, a mindent gunyoló, lenéző sivár léhaság uralkodik itt minden engesztelő, menetegető elmélet nélkül. Csupa igazság az egész darab, de senkinek sincs benne — s nem is akar lenni. — igaza, míg a *Becsület*-ben mindenkinek igaza van a maga szempontjából és körülményei között. A »*Sodoma veszedelme*« megrázó dráma, nem koncepcziójának nagyságánál, fellengősségénél, hanem inkább annál a könyörtelen meztelenségénél fogva, melyben a társadalom egy bizonyos szögletét feltárja. A ki elolvassa, úgy érzi, mintha valami nehéz, ijedelmes álom zsidbasztaná el egész valóját, valami kinszó lidércznyomás, melyből szinte megkönnyebbülten ocsudik fel, mikor végre leteheti a könyvet. És ez nem lehet másnak, mint annak a nyers, hatalmas erőnek a hatása, mely minden érzékenykedésre való tekintet nélkül erőszakolja ránk azt, a mit igazságnak ismert föl és annak is tud feltüntetni. De nemcsak a rideg és kiméletlen, sőt kegyetlen realistának bizonyítja magát *Sudermann* e darabban, hanem igazi poétának is. Erről az oldaláról akarjuk bemutatni az alábbi jelenetben, mely a darab második felvonásából van véve. A fordítás *Fái Béla* munkája, ki a »*Becsület*«-et is lefordította volt.

Nem szándékozunk a darab részletezésébe bocsátkozni, csak hőstét akarjuk megismertetni addig a pillanatig, melyben a dráma cselekménye megindul. *Janikow Willy*, fiatal, nagytehetségű, de szellemileg félig-meddig már elzüllött festő ez a hős, ki miután nagy művét, a *Sodoma veszedelmét* ábrázoló s a brüsszeli nemzetközi kiállításon nagy-díjat nyert festményét megalkotta, egy élvvagyó asszony hálójába került, s ő, kit társai a festészeti akadémián *Sigfrid*nek, a *Niebelungok* »nevető hős«-ének nevezték volt vidorságáért, deliségéért s tehetőségének izmosságáért, tehetetlenül vergődik a gyönyörök mámorában, érezve, hogy művészi ihlete mint hagyja el lassankint, s mint hanyatlik, pusztul ő maga lélekben és testben egyiránt.

»Van egy pont,« mondja róla egy cinikus ismerőse, *Weisse*, egy kritikussá savanyodott egykori lírikus, »van egy pont, a melyen minden egyes embernek a fejlődése — megcsuklik... El — nem pusztul éppen az ember, de lassacskán elkallódik,« s az egykori pezsgő, forrongó életerőt felváltja a »pangás, tespedés, vénhedtség, szellemi halál.« S mindeme pusztulásnak oka: »az asszony.«

A Janikow Willy »asszony«-a, kitől ő tehetségének táplálását, fölserkentését várja, kit Egeriájának nevez: *Adah* asszony, fényes házat tartó, vendégeskedő bankárné, kinek férje — közönséges, szellemtelen, de különben agyafurt börziáner — a vendégek közt legfőleg csak alkalmatlankodik, egyébként pedig igen kényelmes egy férj. *Adah* asszony — ismét a cinikus *Weisse* szavaival élve — »csupa ideg és merő hivalkodás. Modora szenvedélyes, de hideg, — hideg, akár csak a macska orra. Az a szeszélye van, hogy a nagy férfiak nemtője akarna lenni. De azok tartózkodók. Egyszer jönnek el, s többé soha. S ő aztán, mivel nem lehet géniusza a nagyoknak, démona lesz az apróknak...«

Ennek a démónnak a rabja Willy, életét azzal töltve, hogy négyeseket tánczol és kosztümöket rajzol. Ez az asszony vette meg nagyhirű festményét is, a *Sodoma veszedelmét*, mely szalonjában látható. Fogalmat nyerünk a képről és arról is, hogy *Sudermann* mint tud jellemezni személyeket és dolgokat, egy párbeszédből, mely *Weisse* és *Willynek* egykori tanulóúrsa és legjobb barátja, a nyugalmas kisvárosi házaseletet élő *Riemann* tanár közt folyik. *Riemann*, ki az imént érkezett Berlinbe, megmutatatta magának *Adah* szalonjában a képet.

— Nos, mit szól hozzá az ön professzori lelkülete? kérdi gunyosan a meghatott művésztől *Weisse*. — Lássá, ezerszer is feldolgozták már ezt a tárgyat. De hogyan! Elöl egy sziklán a becsületes Lót, környezve egyéb ökröktől és szamaraktól... valamivel hátrább a felesége, alázattal sóbálványnyá meredve, s a messzeségben valami, a mi úgy tűnik fel, mint három szál égő gyufa... Ekkor előáll a mi *Willynk*. Hévvél veti magát a pusztuló város kellő közepébe... emitt egy utca... már csupa láng... férfiak, asszonyok, meztelenül és félig ittasan, a mint éppen az orgiákból előtámolyognak... Nézze azt a csoportot jobbra... ez aztán a valóságos tobzódás a husban — hah!

És *Riemann*, a szakértő művész és nyarspolgáriás professzor, azt mondja rá:

— Istenem! Micsoda kontár vagyok én!... És mégis — *ezt nem szerettem volna kigondolni*...

De térjünk vissza *Willy*hez. Ott léhaskodik abban a silány környezetben, »e ferde műveltségű emberek közt, kik rajonganak ugyan a naturalizmusért, de a kik előtt a természetes csak tréfának tetszik, a tréfa pedig a természetesnek.« Utálja környezetét, utálja önmagát — hiszen jóformán kitarította már annak az asszonynak, ki épp most fényes műtermet rendeztet be számára — bomlott idegzete nem engedi dolgozni, félelem-érzetei vannak, s ettől a félelemtől menekülni akarva, »tánczol, kártyázik, iszik, szeret« — és ez így megy mindennap. Szakítani akar *Adáh*val, a kihez úgy sem hú, de ez nem akarja őt elveszteni s azt ajánlja neki, hogy nőszüljön meg, természetesen azzal a titkos utógondolattal, hogy viszonyuk a házasság után — melyet ő fog »megcsinálni« — majd tovább tart. *Willy* beleegyezik, elvesz akárkit is, azt remélve, hogy majd a házasságban fel fogja találni szellemének, művészi tehetségének egyensúlyát. Szülei házában — kik miatta jutottak szegénységre — lakik, mint nevelt gyermekök, egy leányka, *Klára*, ki *Willy* egykori mesterének az árvája. *Willy*

megigérte volt a haldoklónak, hogy gondoskodni fog gyermekéről, és szülei házába hozta a »napsugárkát«, mint a fiatal művésznövendékek az atelierben a mesternek egy képe után ezt a »hallatlanul szőke« gyermeket nevezték volt. Az ártatlan, szende leánykát *Janikowéknál* megszerette egy *Kramer* nevű »örökös« tanárjelölt, ki imádó áhitattal csügg *Willyn*, a kiért fiatalságát, pályáját áldozza fel, nem teszi le tanári vizsgálatait, hanem leczeadással iparkodik minél több pénzt szerezni, melynek nagyobb részét — *Willy* költi el. Ez a jámbor filozopter megkéri *Willyt*, hogy legyen szószólója *Kláránál*. *Willy*, ki eddig önös figyelmetlenséggel haladt el a bájos gyermek mellett, megígéri közbenjárását s erre következik ez a mély költőiséggel teljes jelenet:

III. FELVONÁS. XIV. JELENET.

WILLY azután KLÁRA.

WILLY: (*leül egy székre*) Igy hát az én léha voltom mellett mégis csak teszek valami üdvöset. Ah, milyen jó érzés!

KLÁRA: (*halkan belép, le akarja szedni az asztalról a csomagokat, hogy kivigye.*)

WILLY: Gyer ide csak, szivecském.

KLÁRA: Olyan csendesesen ültél — azt hittem alszol.

WILLY: Add ide a kezedet.

KLÁRA: Szívesen, *Willy*.

WILLY: Szeretsz te engem?

KLÁRA: *Willy*, miért kérdesz ilyet?.. Hát kit szeressek, ha téged nem?.. Hiszen tenélküled elpusztultam volna.

WILLY: És volna hozzám bizalmad?

KLÁRA: Hogyne?

WILLY: Ugy értem, mintha a gyóntatód, vagy a jó isten volnék.

KLÁRA: Oh *Willy*, amit a jó isten tud felőlem, azt neked is szabad tudnod.

WILLY: Nohát mondd csak... de egészen közel gyer ám hozzám... Igy ni... Gondolkoztál te már az ugynevezett szerelemről? (*Klára buzgón int igent*) No, s mit gondoltál?

KLÁRA: Azt gondoltam, hogy az valami nagyon szép és magasztos lehet, tudod... olyan... mint a nap!... fölkel és ragyogóbb, mint minden egyéb, ami a világon van, pedig a többi dolgokat éppen ekkor látni csak tisztán — ugyszólván a kellő világításban!...

WILLY: Ej, ej, nagyon csinos... Miért is beszélünk mi ketten egymással olyan ritkán?

KLÁRA: Hiszen te sohase nézel rám, ostoba kis lányra... Egészen más hölgyekre kell neked gondolnod!

WILLY: Milyenekre?

KLÁRA: No-no, csak ne tedd magad!... Tudom én, amit tudok! Igen, mikor úgy este az ágyban fekszem, elgondolom magamban: vajon kivel tánczolhat most? A nőnek gyémántok csillognak a keblén... rád néz... ilyen szemekkel ni... aztán lopva megszorítja a kezedet... Ez azt teszi: Szeretem önt!

WILLY: Hát még mit gondoltál?

KLÁRA: Azt nem mondom el.

WILLY: Miért?

KLÁRA: Mert ostoba... nagyon ostoba dolog!

WILLY: De ha egyszer tehozzád jönne valaki és azt mondaná: *Klárika*, szeretem önt!

KLÁRA: Borzasztóan örülnék. De én hozzám nem jön senki.

WILLY: Tegyük fel például, hogy *Krámer* jönne...

KLÁRA: Ah!

WILLY: Akkor is örülnél?

KLÁRA: De nagyon!

WILLY: Ugy?

KLÁRA: Csakhogy nem jön... Literátus ember... filológus tanárjelölt elvegyen egy gyermekkertésznőt!... Hogyis ne!... Ne félj, amíg a tanárnői vizsgát le nem teszem, nem jön senki.

WILLY: Aztán szereted te voltaképpen Krámer?

KLÁRA: Igen... oh igen... Lásd, ő olyan sajátgósan kedves hozzám... Olyan egészen más, mint a többiek... Tudod, érzi azt az ember... s olyan melegség száll fölé a szívéből... Én olyankor mindig úgy érzem, mintha valami szép ajándékot kaptam volna.

WILLY: *(az ajkát harapdálva, félve)* S ennyi kedvesség mellett vakon haladtam el? *(fenn, változott hangon.)* De ha, teszem, más jönne és azt mondaná: Szeretem?

KLÁRA: Ki lenne az a más?

WILLY: Például a két diák egyike?

KLÁRA: 'Sz azok buta fiúk!

WILLY: Vagy Riemann?

KLÁRA: 'Sz az meg házas-ember.

WILLY: Vagy... én?

KLÁRA: Hahahaha!

WILLY: Olyan nevetséges ez?

KLÁRA: Oh, hogy' is tudsz így tréfálni?... Te, te *(fölfelé mutat)* én hozzám *(lehajlik s majdnem a földig bocsátja le tenyerét).*

WILLY: De tegyük fel, hogy úgy volna.

KLÁRA: Először is, nem azt mondanád: Szeretem, hanem: Szeretlek!

WILLY: *halkabb hangon, szilaj gyöngédséggel)* És ha azt mondanám: szeretlek?

KLÁRA: *(mintegy megigézve, hebegve)* Willy...

WILLY: Mit, szívem?

KLÁRA: *(hasztalan iparkodva visszatérni a tréfálkodó hangba)* Ugyebár... így beszélsz... azokkal a nőkkal... akik szikrázó gyémántokat viselnek... és mindannyian a... lábad előtt hevernek...

WILLY: És ha én most néked... ha... Nem, nem... Nem lehet... *nem szabad!*... Alávaló, áruló volnék, ha valaha... Tudod-e, miért beszélek én most veled?

KLÁRA: Csak azt tudom, hogy különösen beszélsz velem!

WILLY: *(gyöngéden)* Haragszol érte?

KLÁRA: Oh nem... de... *(nagy aggodalommal)* Oh, Willy!

WILLY: Mit, édes gyermekem?

KLÁRA: Ne nézz úgy rám!

WILLY: *(gyöngéden)* Hát máshova nézek, ha nem szereted.

KLÁRA: Azt nem mondt...

WILLY: *(erőt véve magán)* Ha valaki, aki nekem igen jó barátom, eljönne hozzám, mint testvéredhez... mert hiszen az csak *vagyok*...

KLÁRA: *(két kezével megfogja kezét, mintegy mendedéket keresve)* Ah... az vagy... az...

WILLY: És azt mondaná nekem: Szólj helyettem... Nem kétszeresen szent volnál te akkor én előtt? Nem kellene-e akkor magamat megvetnem, ha másképp gondolnék reád, mint... *(visszaesve a szilaj gyöngéd hangba)* mint az én édes... kedves... bájos testvéremre?

KLÁRA: *(vállára rejti arcát)* Oh, Willy!

WILLY: De szívem legmélyében mégis vissza szabadna gondolnom erre az órára, mint valamely forró, balgatag álomra, amely sokkal szebb volt, semhogy az első kakas szóra szét ne foszlott volna!... Ezt csak szabad?

KLÁRA: Ha érdemesnek tartod, hogy rá gondolj...

WILLY: És te?

KLÁRA: *(az égre pillantva)* Én... oh én!

WILLY: És mielőtt újra fölébrednénk, hajtsd fejedet a karomba... Így... és nézz rám azzal a kedves; ibolyaszín szemekkel!... Hiszen sohasem szabad, hogy én téged megszeresselek... De *egyszer* meg akarom csókolni ezeket a szemeket... *(megteszi)*... meg ezt az ajkát... *(megcsókolja)*... — *Klára összerázkódik.* — *Krámer szobájában ajtó nyílik.* — *Nehéz léptek hallatszanak.* — *Willy összerenzen s hamar kifejti Klárát karjaiból.* — *(Sietve.)* Nem fogsz erre gondolni, ugyebár?

KLÁRA: Nem!

WILLY: Soha?

KLÁRA: Soha!

WILLY: Testvérek vagyunk — mindig is azok voltunk:

KLÁRA: Igen... mindig is... azok voltunk.

WILLY: És most halld: A mit az imént mondtam, hogy valaki szólásra kért föl, az nem üres beszéd volt. Krámer...

KLÁRA: *(halálra ijedten)* Krámer!

WILLY: Mi választ mondjak neki?

KLÁRA: A mit akarsz.

WILLY: Hogyan?

KLÁRA: Mindent akarok, amit... te... akarsz!

WILLY: Hiszen nem kell magadat lekötödnö... Ha csupán reményt adsz neki...

KLÁRA: Igen... reményt adok neki...

WILLY: Helyes! *(kiszól)* Gyer csak, gyer... Hiszen ugyis kaparod az ajtót!

INNEN-ONNAN.

♠ **Háborús jelek.** Mikor a hatfalusi járásbírósnag napidijásáról elterjedt a hír, hogy 250,000 frtot nyert a nagy lutrin, annyira késétt minden czáfolat, hogy végre maga a napidíjas is elhitte a dolgot. Végre is nem teljes lehetetlenség nyerni, ha van az embernek sorsjegye, s hogy neki nem volt sorsjegye, arról a nagy szenzáció közepette egészen megfeledkezett. Az örömmámor egészen elragadta. Ficsúros sárga czipőt, bőrkabátot, világos kamáslit és zergeszakálás kacski kalapot szerzett be. Volt hitel bőven. Ebédre hat tál ételt, vacsorára ötöt rendelt, kuba szívart szítt, s napi huszonhárom fröccs okozta részegségben támolygott. Beszélt arról, hogy háttas lovat fog tartani, s hogy megvesztegetvén az összes magasabb igazságügyi hatóságokat, kineveztetni magát végrehajtóvá. Aztán majd lóháton jár végrehajtani. Szóval örült nagyozó terveket kovácsolt vagy öt napig. A hatfalusi közvélemény ekkor megfordult. Elkezdték rebesgetni, hogy a járásbírósnagi napidíjas nem nyert semmit. Nemsokára az egész város, kivétel nélkül, abban a véleményben volt, hogy mindenki bolond, aki a nyereség hystóriát csak egy perczig is elhitte. Szó sincs róla, — hiszen annak a korhelynek egy árva sorsjegye sem volt soha! Mikor így fujt a szél, a napidíjas is elhitte, hogy nem nyert semmit. Czifra habitusán nyereséggel adott tul, amennyiben annak árát a boltban nem fizette ki, ellenben a házalózsídnak mindent készpénzért adott el, bárha potom áron is. Ebédre megint két tál ételt evett, vacsorára egyet s csupán akkor itta le magát, ha valamelyik fiskális ur, csekély irattári szolgálatokért, egy-egy italt fizetett neki, s ismét ráfanyalodott a kapa-pipadományra. A végrehajtóságról s a háttas lóról sem álmodott többet, hanem húzta csöndesen tovább a maga nehéz igáját holtig. A francziák vannak most úgy, mint volt annak idején a hatfalusi járásbírósnag napidíjasa. Az a hír terjedt el róluk, hogy megnyerték a nagy lutrit, — a muszka czár szövetségét. A dolog nem igaz ugyan, de min-

denki azt hiszi, hogy igaz, — még ők maguk is. És ebben az örömmámorban adják Európában a nagy urat és a rettenetést. A világ tüszköl s idegesen kezd félni megint a világháborútól. Így lesz ez néhány napig, vagy néhány hétig. Addig minden jel háborús jel lesz. Aztán majd egyszerre megunja a világ a francia-muszka szövetséget s nagyhamar elhiszi, hogy semmi sem igaz belőle. A csőrömpölő francziák maguk is észretérnek majd s szerényebb hangon fogják rebesgetni, hogy persze nem igaz az egész. És csöndesen leülve megint arra a helyre, amely őket megilleti, folytatni fogják békés dolgaikat. Mert hiszen nincs sorsjegyük. — nincs legitím királyuk. Már pedig e nélkül bajos megnyerni a muszkák szent autokrata csárját.

* * *

☞ **A német császár szakálla.** A lelkes ifju Vilmosnak eddig csak huszáros bajusza volt s most egyszerre teljes szakált is eresztett. Talán ez is háborús jel? A római imperátorok szoktak volt rendszeren beretválkozni, ha csukva volt Janus temploma; ellenben torzonborz harcziás szörzettel lepették el arcukat, ha Janus temploma nyitva állt, s ha ők hadba mentek. De vajjon, ha rangra közelebb áll is a német császár a római imperátorokhoz, mint *Asbóth* Jánoshoz, azért nem határozóbb-e szakálnövesztésének jelentőségére az a kortársi állapot, melyben *Asbóth* Jánossal leledzik? Mert *Asbóth* János vagy tiz-tizenkét izben növesztette meg s irtotta ki megint igen szép és impozáns szakálát s mindezen metamorfózisok daczára, úgy-ahogy, folyvást eltengődött az európai béke. Igaz, hogy a német császár még a legkimagaslóbb koronázatlan földi halandókkal sem eshetik teljesen azonos megítélés alá, de mégis szeretjük azt hinni, hogy a modern imperátorok szakál viselete immár a háboru és béke kérdésével összefüggésben nincs. A német császár szakálával egyszerre járja be a világsajtót a pensionált Bismarck szemüvege. Az olcsó élczek kiállhatatlan gyártói persze nem győzik elcsatintgatni azt a megjegyzést, hogy a német császár szakálára már adhat a világ valamit, hogy ellenben az öreg Bismarck élcsatása már most bizonyosan elveszett.

* * *

☞ **Si duo faciunt idem . . .** «Blowitz ur a »Times« párisi levelezője már megint egy óriási világfülfentésben ludas. Elmondta a vaskanczellár bukása történetét olyan romantikus új változatban, hogy olyat még a leglángolóbb zsarnokgyűlölő magyar poeta vakmerő fantáziája sem fundált ki soha. Bele volt abba keverve Münster gróf és azonkívül a német nagyság minden eleven és holt alakja s minden nevezetesebb mozzanata. Le is zúdult Blowitz urra Schönhausenből a megsemmisítő dementi; ennek keretében még Münster grófnak egy olyan levele is, melyben Blowitz ur epithetonja gyanánt az »unv . . . . . mt« elég érthetően volt kipontozva. És mindegyre Blowitz ur korántsem esett kétségbe. Sőt ellenkezőleg, — igen boldog volt, mosolygott és örült. Soha sem látták még vigabbnak, mint a lesújtó czáfolat után. S mi okozta ritka kedvét? Nem egyéb, mint az, hogy nem a magyar világban, a »*Budapesti Hírlap*«-ban, hanem a »*Times*«-ban, az angol világban követte el Bismarckról ropant fülfentését. A »*Times*«-ban ez szabad és Blowitz urnak ez szabad — s a schönhauseni czáfolat egy szikrát sem árt sem a »*Times*«, sem Blowitz tekintélyének.

* * *

☞ **A czitadella jövője.** A vén Gellért szürke falkoronáját lebontják, — annyi már bizonyos. De, hát aztán? Mi történjék a hegy kopár tetejével és mi azzal a rengeteg kő- és téglanyaggal, mely a lebontott czitadella után fenmarad? A hegy tetejére építeni kell valami egyebet, — hogy mit, az még bizonytalan. Az már, hogy mi fog történni a rengeteg építési anyaggal, a mit a lebontandott czitadella szolgáltat — ismerve Abdera helyi bölcsseit — alig kétséges. A milliányi követ és téglát iszonyu költséggel le fogják a hegyről szállíttatni a kelenföldi oldalon. Azután pedig még iszonyubb költséggel föl fogják szállíttatni a hegyre megint a budavári oldalon, hogy abból valamit

építsenek a vén Gellért kopasz koponyájára. Vannak ezenkívül genialis tervek arra nézve is, hogy a kitünően falazott kazamátákkal mi történjék. Nagyszerűen be fognak azok viz-cisternákul válni. Eddig ugyanis katonai puszkapor feküdt bennük és ez sem robbant fel. Még kevésbé fog tehát felrobbani a polgári viz, melyet költség és fáradság kiméltése nélkül fogna a tanács oda felhordatni. Mi még ennél is jobbat ajánlunk. Használtassanak ezen kazamáták lakó helyül mindazon magyar könyvek részére, melyek olvasatlanul sárgulnak el a kiadók polczain. Hatalmas réteget képeznének itt mindenekelőtt az akadémia kiadványai; azután az akadémiai bilincsektől ment szabad tudósok munkái; végül a felszint a könnyüded szépirodalmi termékek képeznék. Évezredekig romlatlanul őriződnének meg a betonos kökriptában, a derék művek, — »*aere perennius*« emlékei gyanánt a jelen kornak. A késő utókor kutatói ráakadván a rengeteg könyvtömegre, ránk fogná, hogy mi a második évezred felé iszonyu művelt nemzet és generáció valánk, a mely csodálatos sok könyvet irt s így valószínűleg csodálatos sokat is olvasott. Igazán, jól esnék nekünk, ha ilyen pompásan »*becsaphatnók*« azt az impertinens késő utókort, mely élvezni fogja az életet a mi hült poraink felett.

* * *

☞ **Romantikus gazemberek.** A ki más védtelen emberre rálődöz, az nyomorult zsvány. Ha azonban az a más ember saját becses nőnk, vagy tisztelt férjünk, — akkor bátrabban lődözhetünk rá, mert így első sorban nem zsványok, hanem regényhősök vagyunk. Ha Franciaországban cselekedjük meg, az esküdtszék fölment s a tömeg megéltjez bennünket. Ha Muszkaországban, úgy a legnagyobb író, Tolstói Leo gróf megírja rólunk a »*Kreutzer szonáta*«-t, melyből az tűnik ki, hogy annak van igaza, a ki életben marad s annak nincs, a ki lelélt. Ha Magyarországon követjük el a nyomorult gazság ezen tetszetős variációját, — valamivel rosszabbul járunk. Ha sok enyhítő körülményt vesz is a bíróság tekintetbe, bizony becsukat bennünket egy-egy kis időre. De még itt se esünk a közönséges gonosztévőkkel egy tekintet alá. Itt is játszhatunk pompás komédiákat s adhatjuk az érzékeny és féltékeny házastársat, a ki, miután gazul elgyötörte s talán bünbe is taszította a párját, elfecsérelt becsületéből a gyilkosság, vagy annak kisérlete utján remél valamit megmenthetni. E héten is láttunk egy szerencsétlen meglődözött asszonyt a vádlók s egy regényes lövöldöző gazembert a vádlottak padján. Szerencse, hogy a regényes gazember a felesége elkinzásán és meglövődözésén kívül még betöréses tolvajlásokat is követett el, — mert különben igen meg lettünk volna hatva, mikor az a vádlott gyermeke nevének fölemlítésekor oly heves zokogásra fakadt, hogy az *előadást*, illetőleg végtárgyalást öt percze föl kellett függeszteni.

* * *

— **Chili és Balmaceda.** A spanyol fajta embereket, különösen ha Dél-Amerikában laknak, nem bírjuk komolyan venni. Derült vérfürdőkről és kellemetes pusztító polgárháboruról érkeznek hírek Chiliből. Balmaceda köztársasági elnök ur és a köztársaság kongresszusa, ott olyannyira összevesztek, hogy egy-egy napon átlag háromezer embert kaszabolnak le kölcsönösen egymás seregéből. Balmaceda ur, mint halljuk, magas pénzüsszegekért szokta eladni a jobb hivatalokat s egyébként füttyül a chili alkotmányra. A kongresszus ellenben a chili alkotmányt nagyon becsesnek, Balmaceda ur eljárását pedig nagyon becstelennek tartja. Ebben a kongresszusnak teljesen igazat is kellene adnunk, de nem lehet, mert Balmaceda ur nagyobb hadsereggel rendelkezik, mint a kongresszus és az utóbbi csapatait legutóbb alaposan elverte. Azonkívül a chili-i nemzet többsége is Balmaceda ur mellett van, jobban szeretvén egy romlott zsarnok uralma alatt a békét, mint egy romlatlan alkotmány mellett a háborut. Ilyenformán még meg fogjuk érni, hogy Balmaceda ur Chiliben legitím dinasztia alapít: »Isen kegyelméből és a nép akaratából.«

IRODALOM.

Egy tizenhét századbeli napló.

A reformáció — tudjuk — Magyarországon is nagy viszontagságnak, harczoknak és vérontásnak volt az okozója. A felek mérges gyűlölettel üldözték egymást, ahol csak tehettek, a politikában és a társadalmi életben egyaránt. A reformátusok idegeneknek mondták a pápistákat, mivel hogy elfordultak Jézus igaz hitétől és valósággal irtóztak templomaiktól és papjaiktól. A pápisták viszont eretnekséggel vádoltak minden protestáns embert és elkárhozottak tartották, mivel hogy az ördöggel czimborál. És uton-utfélen egymás bosszantására törekedtek. Elvenni egymás templomait, a maga hitére téríteni egymás hiveit, megkerülni a törvényt, visszaélni a kedvező alkalommal: napirenden való dolgok voltak. És midőn a harc csekély kedvezéssel a protestánsokra nézve végre lecsöndesedett egy kissé, *ellenreformáció* támadt, mely újból feltüzeltelte a szenvedélyeket, és bár nem oly véres, de nem kevésbé elkeseredett küzdelmeket idézett elő.

Manapság, midőn látva a valóban nagyfontosságú, életbevágó szociális problémákat, tökéletesen irreleváns jelentőségűnek tartjuk, hogy valaki milyen szempontból emelkedik fel a maga Istenéhez (ámbátor még mindig nincs befejezve a reformáció és ellenreformáció s általában a vallások küzdelme), sajátos érzéssel, a szkepsis egy nemével és bizonyos csodálkozással nézzük ama kor jelenségeit. Mily erős meggyőződések, mennyi vallásos buzgóság, fanatizmus és mennyi erő és szívósság volt abban a korban!

Az a napló, mely a minap jelent meg egy kolozsvári könyvkereskedés kiadásában, erős, markáns vonásokkal rajzolja az akkori idők állapotait. *Gróf Bethleheni Bethlen Kata életének maga által való rövid leírása*: ez a czime a könyvnek. Új kiadás az eredeti után. Egyszeriben a küzdelmek kellő közepébe vezet. Erdélyt írja le az ellenreformáció idejében, tehát azt az országot, hol a legelkeseredettebb hévvel és a legváltozatosabb szerencsével folyt a harc. Mert a mint más vallású fejedelem lépett kormányra, a szerint változtak meg a felekezetek közötti viszonyok az országban. Hol az egyik, hol a másik vallás hiveinek kellett remegnie a hatalomtól, melyet, ha a fejedelem pártfogásával hozzájutott, ki-ki törekedett lehetőleg éreztetni ellenfeivel szemben. Bethlen Katalin ugyan csak a maga küzdelmeit írja le naplójában, de ezek eléggé illusztrálják, hogy általában is milyen szomorú állapotok voltak az országban.

Bethlen Katalin gróf Bethleheni Bethlen Sámuelnek, Küküllő vármegye főispánjának és Maros-Szék főkapitányának volt a leánya. Született 1700-ban. Mind atyja, mind anyja buzgó reformátusok voltak és leányukat nagy vallásosságban nevelték. De az atyja korán elhalálozván, és »a már egynehány esztendőktől fogva Rákóczi Ferencztől indított és fenforgó háborúság igen nehézzé tévén az özvegyeknek és árváknak sorsát,« az anyja az »idegen vallású« Haller István báróhoz, az ország akkori prezidenséhez ment feleségül, a ki jólelkű ember volt és nem háborgatta Katát vallásában. De midőn tizenhét esztendő lett, az a szerencsétlenség érte, hogy minden ellenkezése daczára odakényszerítették feleségül a pápista Haller László grófhhoz. Ennek rokonai is elleneztek a házasságot, sőt a pápista püspök oly parancsot adott ki minden szerzetbéli papoknak, hogy ne eskessék meg őket, hacsak Kata pápistává nem lesz. A házasság mégis megtörtént. Hoztak egy barátot, ki még mitsem tudott a

püspök rendeletéről, az előtt eskették meg a fiatal párt, »három vagy négy szóból álló esketéssel,« mivel Katalin el nem mondotta azokat a dolgokat, melyek vallása ellen voltak. »Mindaddig — írja — én el nem tudtam azt hitetni magammal, hogy Isten ezen rendeletlen házasságot megengedje; mert gyermekésemről fogva irtóztam a pápista vallástól.«

A házasság után kezdtek csak üldözni, hogy térjen át a pápista vallásra. Papot, barátot, befolyásos urakat küldenek hozzá, de ő nagy energiával azt válaszolja, hogy ha igazabbnak ismerné a pápisti vallást, »az igazságnak ismertetését« lenne pápistává, de azt senkisésem fogja elérni, hogy vallását elhagyja. Midőn utóbb elidegenítik tőle a férjét s ez is rá akarja birni, hogy hagyja el a vallását, »keserves szívvel« azt feleli neki: »Ez igaz Isten, a kit én gyermekésemről fogva tiszteltem és mostan is tisztélek, cselekedje azt a nagy irgalmasságát én velem, hogy esztendő ilyenkor légyünk elválasztva egymástól, *végyen el az Isten vagy engemet vagy kegyelmedet.*« És midőn az ura két évi házasság után 1719-ben a kiütött pestisben csakugyan meghalt, hálát adott az Istennek, a ki nem engedte, hogy hite nagyobb próbára legyen kitéve. »Mert ha élt volna — ugymond — a mint változott attól fogva e nyomorult hazában az állapot, a minémü gyűlölteljesekké lettenek a pápisták előtt a reformátusok, lehetetlen, hogy felette való kísértetre ne jutottam volna igaz katolika vallásom mellett.«

Midőn két pápistává keresztelt fia közül az, a kit jobban szeretett, a ki hozzá hasonlított, meghalt, ezért is hálát adott az Istennek. »Szerettem ezt a gyermeket — írja — felette nagy indulattal, úgy hogy anyának gyermekéhez való nagyobb szeretetét kigondolni nem lehet; de szeretetem mindenkor Istenhez való felfohászkodással volt, *hogy az én Istenem végye el én előlem,* minek előtte a jó és gonosz között választást tudna tenni s ne engedje, hogy e világgal bemocskolja lelkét.«

Egy leánya is született első férjétől, a kire nézve *kontraktusa* volt, hogy református marad. De utóbb fiát is, leányát is elvették tőle, bármennyire küzdött maga is, második férje is, a ki református ember volt, hogy ez meg ne történjék. A királyhoz is folyamodott, kérvén, hogy hagyják meg nála gyermekeit. Erre az a válasz érkezett, hogy a haza törvénye szerint ugyan nála kellett volna maradniok a gyermekeknek, »de minthogy ő felsége egyszer megígérte az ellene-valóknak, hogy elvési azt, már úgy kell lenni, meg nem másolja. A feleséges ur örökös fejedelme lévén az országnak, a törvényt is megbonthatja.«

Második férjének, Teleki József grófnak halála után a pápista atyafiak mind nagyobb kellemetlenségeket szereztek neki. Mindenáron ki akarták turni a birtokából, ha pápistává nem lesz. Pörbe fogták, hamis tanukat szereztek ellené, rágalmazták, felhasználták betegségét, visszaéltek gyengeségével, szóval minden eszközt felhasználtak arra, hogy bosszantsák és kárára legyenek. Katalin és református rokonai védték magokat és természetesen ők sem kímélték az idegen vallásukat.«

Bethlen Katalin könyve különben azért is érdekes, mert érdekes magának az írónak az egyénisége. Ritka nemes, nagy karakter volt ez az asszony. Minden eljárásában nagy felsőbbség jut kifejezésre. Az Istenben való rendíthetetlen bizodalma, az az erő, mely vallásosságában kifejezésre jut, bámulatra gerjesztő. Gondolatmenete nagy intelligenciára vall és írása, karakterizáló ereje, bensősége, stílusa nagy írói talentumról tanuskodnak. Nyelve magyarosságra nézve a Pázmányéval vetekszik, ki tudvalevőleg nagy szerepet játszott az ellenreformáció történetében.

—ik.

JUSTH ZSIGMOND UR, a kinek egyre jelentékenyebb elfoglaltsága nem engedi meg, hogy továbbra is szerkesztőségünk kötelékében maradjon, megszünt lapunk főmunkatársa lenni, azonban a mennyire másnemű irodalmi tervei engedik, ezentul is munkatársa marad lapunknak s már legközelebb szerencsések leszünk egy hosszabb elbeszélését közölni.

Kisfaludy Atala, a hetvenes évek legkiválóbb, legolvasottabb női poétája, ki csaknem másfél évtized óta hallgat, egy kiadatlan kis költeménye átengedésével tisztelte meg lapunkat, melyet mai számunk élén közlünk. A véletlen, melyet ez uttal Csató ur, »a Hét« metteur-en-page-a dirigált, úgy akarta, hogy a Kisfaludy Atala költeménye szomszédságába Szalay Fruzina egy kedves kis impromptuje kerüljön. Ennek a találkozásnak a költemények értékes voltán kívül, sajátos pikáns érdek kölesönöz az, hogy mind a kettő úgy szólván egy bokornak a hajtása, mert Szalay Fruzina, a legtisztább, legdallamosabb lírai versek költője vérszerinti kedves lánya Kisfaludy Atalának, úgy hogy anya és leány ezuttal egy ponyván árulnak, de a nélkül, — hogy egymással versenyeznének. — Az anya fenkölt büszkeséggel tekint leányára, a leány rajongó imádatlalt csügg az édes anyán. Ennyiből áll a versenyük. A Szalay Fruzina alkalmi költeményére vonatkozólag a teljesebb megérthetős okáért, meg kell jegyeznünk, hogy azt a költőnő egy elvesztett fogadás díja gyanánt egyik barátja cigaretté-etuijére írta reá, a kinek egyuttal a szájába adja a verseket is, mert Szalay Fruzina asszony maga se nem sörözik, se nem cigarettázik, pedig — egy kis cigarette nem is rosszul festene ajkai között.

Az **akadémia** hétfőn megtartja vakáció utáni első összes ülését. Ezen az ülésen fogják Berczik Árpád, Csiky Gergely és Pálffy Albert indítványára, eldönteni, hogy a történelmi színműre kitűzött Kóczán díj kinek — nem adandó ki.

Az **E. M. K. E.** nagy szolgálatot tett úgy a magyar turista ügynek, mint a magyar irodalomnak, kiadván egy elegáns piros kötésű könyvet, mely Erdélyre nézve a magyar ember előtt fölöslegessé teszi Baedeckert. Mert egy valóságos Baedeker az, a mit az Emke irodalmi osztálya Téglás Gábor dévai tanárral az élén megszerkesztett. Van benne szó a történelmi alakulások velős ismertetésén kezdve, mindenről egészen a legajánlatóbb vendégfogadóig. Vonzón, szépen, magyarosan írott uti kalauz az, melyhez két kitűnő kivitelű térkép is van csatolva. A könyv maga elegáns, szalon asztalra meg keskeny női kézbe valós olyan olcsó, hogy akár a mesterember kezébe is juthat. Ara 1 frt.

SZÍNHÁZ.

A **nemzeti színház** jövő kedden kezdi meg előadásait. Ezuttal a magyar klasszikusok közül Katona József az, ki a megnyitó előadást szolgáltatja, a mi nem egészen helyén való. Mert a színháznyitás alkalmával eddig csak oly darabokat adtak, melyek máskor sohasem kerülnek színre; szóval, melyeket kegyeletből néz végig a publikum. De Bánk bán valóban nem érdemli meg ezt a kegyeletet. Megnézzük mi azt pusztán élvezetből is!

A **népszínházban** pénteken este esett meg az utolsó vízbe-fulási jelenet. A nagy vízmedence meg a »sötét titok« egyéb elemei vissza vándorolnak Bécsbe s Csongori Mariskának ezentul egyéb dolga is lesz az uszáznál. — A »sötét titok« szombaton este »Szép Heléna« váltja fel, az új primadonna K. Kopácsy Juliska első fölléptéül.

Őszi szelek. Még fényesen csillog ugyan a napsugár, még izzadnak és nyaralnak az emberek, de azért ősz van, javában ősz van innen és tulnan is a Dunán. Mint a reumatikus betegek, megérzik már előre is a hűvösebb időjárást a szinkörök. A mióta a népszínházban sűrűni kezdett a színészraj, hervadoz a szinkörök pünkösdi rózsafája. Az újságokon az első helyről a máso-

dikra s az opera megnyitával a másodikkól az — utolsóra szorultak. A primadonnáikban megcsökken az illuzió, melybe a nyári előadások hőszívű fiatal kritikusi ringatták. Tapasztalják, hogy még sem ők szép Budapestnek művésznői. Krecsányi már intézkedik, hogy a megcsappanó érdeklődést pótolja a helyárok mesés olcsóbbításával és így pénzbelileg állja ki a versenyt a megnyitott nagy színházakkal. De hát jön az ősz, hullanak a falevelek. Az utolsó jutalomjátékok is meg voltak. Diszleadások Kossuth Lajos nevenapjára, nemzeti színű czédulákkal. S néhány hét múlva, ha a nemzeti színház is javában konkurrál a nyári muzsával, a zizegő sárga lombok között csak pusztán, néma faalkotmányok barnállanak. Azok a vig gyerekek, a kik felverték lármájukkal a falakat, nagyon messze vannak: Krecsányi elment Temesvárra, Feld a redouteba. A színészei — akárhova.

Szótalány.

A
B HON
az utca

HETI POSTA.

Többeknek. Hogy kicsoda az a *Lucius*? Néhányszor már kitértünk a felelet elől, miután azt tartjuk, hogy a komoly író nem azért ölti fel a rostélyos sisakot, hogy az első hívásra, mint valami czirkuszi gladiator megjelenjen és magát poseba vágva mutogassa igazi ábrázatát. Most azonban, miután mindenfelől zaklatnak, megmondjuk, hogy kicsoda az a *Lucius*. *Lucius* nem egy ember, hanem gyűjtőnév, egy vivómasque, a melyet felváltva az őlt fel, a kit épen a napi parancs glédába szólit — pour l'honneur du drapeau! Az első, a ki heti Krónikánk alá e nevet biggyesztette: *Keszler József* volt, a legfényesebb elmék közül való, akik valaha Magyarországon tollat forgattak. Irtak utána *Luciusok*at *Balogh Pál*, a Budapesti Hírlap poétikus tollu vezérczikkirója, továbbá *Ambros Zoltán*, a ki egy személyben bohème és grand seigneur és aki aprócséprő dolgokban annyi szellemet pocskócol el, a mennyi tíz takarékos írónak elég lene utravalóul a parnasszus legmagasabb csucsára. Az utolsó *Lucius* azonban ezek közül egyik sem írta, hanem írta egy teljesen ismeretlen kollegánk, a ki még egyre vacillál, hogy kicsoda név megtanulására kényszerítse a világot. Önök *Kóbor Tamás* aláírással olvastak tőle néhány szépen írt, magvas tárczát és rajzot. Egyébképen *Bermann Adolf*nak hívják és egy helybeli elsőrendű pénzüntézet tisztviselője.

Nyék. R. Tudtunkkal a székesfehérvári kereskedelmi akadémiánál, mely szomszédságában van, ugyanazt elérheti. Warum in die Ferne schweifen? Forduljon Ön egész bizalommal az intézet derék igazgatójához, dr. Faludi Miksa urhoz.

Sz. Margit. Masque és Idem egy személy. Bővebb felvilágosítást adhat róla *Mustármag* és *Csongor*. Mindannyian szívesen köszöntik Önt.

Felélős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Nyers-selyem háncs-ruhákat ruhánkint

10 frt 50 krért és jobb minőségekben szétküldt bér- és vámmentesen **HENNEBERG G.** (cs. és kir. udvari szállító) Zürichben. — Minták postafordultával. Levelek bérmentesítése 10 krajczár.

Ananas baraczk-lekvár

teljesen érett és kézzel szedett ananas-baraczkból készülve, legfinomabb minőségben kapható alulírott nál.

I-ső rendű ananas baraczk-lekvárt klgm-kint 1 frt 40 krért. 5 klgm-nyi postacsomag vételnél bérmentve küldetik meg.

Miután az idei kedvezőtlen baraczk-termés következtében ezen cikkben csak igen kis készlet van, a t. háziasszonyok- és vendéglősöknek saját érdekében ajánlom, hogy ebbeli szükségletüket mielőbb beszerezni és e czélból b. megrendeléseiket sürgősen hozzám juttatni szíveskedjenek.

Kiváló tisztelettel

BÁBA SÁNDOR

szőlőtulajdonos és a »Szegedi Napló« napilap kiadója, Szegeden.